

Capitulum 1

Discipulus: Solutiones predictarum rationum per memetipsum
 satagam invenire et ideo qui possunt hereticari te interrogare de-
 sistam, nonnulla de puniendis hereticis amodo quesiturus. Porro
 5 quia istud opus volui fieri principaliter propter dissensionem inter
 sanctissimum patrem et dominum, dominum Ioh. papam 22-um
 et quosdam qui ipsum de heretica pravitate diffamant, cum qui-
 bus in hoc convenio quod papa potest heretica labe respergi licet
 predictum dominum virum catholicum reputem et fidelem, ideo
 10 principaliter in hoc libro sexto qualiter *et a quo sit papa* si effi-
 ciatur hereticus feriendus investigare curabo. Verum quia papa
 valet de heresi tam mendaciter *quam veraciter* infamari, primo
 inquiram de papa super crimine heresis mendaciter diffamato,
 secundo de papa vere heretica labe fedato. In primis autem cupio
 15 scire an papa habeat iudicem superiorem in terris, unde de hac re
 unam vel plures assertiones cum suis motivis velis michi referre.

Magister: Circa interrogationem tuam discrepant literati, qui-
 busdam dicentibus quod papa non habet superiorem in terris, aliis

3 hereticari] etiam ne *added* Bb 5 fieri] *omitted* Bb 6 et dominum]
omitted Ly 6 dominum²] *omitted* Bb 7 quosdam] hereticos *added* We 10
 et ... papa] We Vc Ox Av Va Ba: quo Bb Fi An Na Ce papa Sm quis Ly Vg
 Vb Pa Pb Lb Pc Sa Ar Ko Es Di To si quis Ca quomodo Vd quomodo sit Fr
 10] si *omitted* Ca 10-11 efficiatur] fuerit Ar 11 hereticus] sit *added* Sm Ly
 Vg Pa Pb Pc Sa Ko Ar Vd Es Di To 11 feriendus] puniendus Sm *gap* Na sit
added Lb Ca 11 verum] verumptamen Ly 12 valet] non debet Pb Ar To Es Di
 12 tam ... veraciter] tam mendaciter Bb Fi An Na Ce Lb Ar mendaciter Sm
 Ly Ca tam mendaciter quam realiter Ko 14 secundo] scilicet infra c. 66
added Ly scilicet infra c. 60 *added* Ba Di scilicet infra c. 61 *added* To
 scilicet infra (inferius Es) c. 68 *added* Vbm Va Vg Pa Pb Pc Lb Sa Ko Ar
 Es 18 superiorem] superior Bb

dicentibus quod licet nulla persona in terris sit superior papa universalis tamen ecclesia et etiam concilium generale est supra papam. Asserentium autem papam non habere superiorem in terris quidam dicunt quod qui semel est canonice ad papatum assumptus nisi renuntiaverit spontanea voluntate papatui nunquam poterit nisi per divinam potentiam papatu iuste privari etiam si efficiatur hereticus. Alii dicunt quod quamvis papa non habeat superiorem in terris quamdiu est papa si tamen efficiatur hereticus ipso facto iure divino non humano est papatu privatus et inferior factus catholicis.

Discipulus: Allega primo pro assertione in qua diversi conveniunt scilicet quod papa non habet iudicem superiorem in terris.

Magister: Hoc auctoritatibus et rationibus nonnulli probare conantur. Hoc etiam Innocentius papa ut habetur 9 q. 3 c. *Nemo* sentire videtur, ait enim: “nemo iudicabit primam sedem iustitiam temperare desiderantem, neque enim ab augusto neque ab omni clero neque a regibus neque a populo iudex iudicabitur”. Ex quibus verbis datur intelligi quod etiam universalis ecclesia non est papa superior cum clerus et **populus** qui secundum predicta verba Innocentii papam nequeant iudicare ecclesiam universalem constituent. Ex quo sequitur quod etiam concilium generale non est supra papam. Item, Symachus papa ut habetur eisdem causa et questione c. *Aliorum*, ait: “aliorum hominum causas Deus voluit

19 nulla] *omitted* Fi An 19 persona] imperator Anb 20 etiam] *omitted* Ly 22
quod] cum *added* Ly 22 qui] quis Ly 23 renuntiaverit] abrenuntiaverit Ly 23 papatui] papatum
Bb 24 potentiam] a *added* Ly 24 papatu] papatum Bb 26 efficiatur] efficitur Bb Fi An 29 qua] quo
Bb 30 habet] habeat Ly 32 etiam] enim Ly 37 populus] papa Bb Fi An Ly 38 – 39
constituant] constituat We 40 eisdem] *omitted* Bb 41 aliorum ait] *omitted* Ly

terminare per homines sedis istius presulem suo sine questione reservavit arbitrio”. Ex quo habetur quod solus Deus est superior *presule* sedis apostolice.

45 **Discipulus:** Dicerent alii quod Symachus papa loquitur de aliis causis quam de causis heresis et ideo, non obstantibus verbis eiusdem, papa habet superiorem in causis heresis.

Magister: Ista responsio impugnatur quia sicut ex dictis sanctorum patrum colligitur, ubi canon non excipit nec nos debemus
50 excipere, cum ergo canon Symachi pape causam heresis nequaquam excipiat nec nos causam heresis debemus excipere. Hoc etiam patet quia verba indistincte prolata generaliter debent intelligi ut papa in omni causa divino servetur arbitrio. Tertia auctoritas ad predictam assertionem est Antheri pape qui ut in predictis

55 causa et quaestione c. *Facta*, ait: “facta subditorum iudicantur a nobis, nostra vero a Domino iudicantur”. Papa ergo superiorem iudicem non habet in terris. Quarta auctoritas est Constantini imperatoris qui, ut legitur 12 q.1 c. *Futuram* “presidens sancte synodo que apud Nicenam congregata est, cum querelam quorundam
60 coram se conspiceret deferendam ait: ‘vos a nemine diiudicari potestis quia Dei solius iudicio reservamini, dii etenim vocati

42 homines] sed *added* Bb Fi An We licet *added* Ly 43 reservavit] servavit Bb Fi An We Ly 43 quo] quibus verbis We 43 est] *omitted* Bb 44 presule] *omitted* Bb Fi An Ly 45 papa] *omitted* Ly 46 heresis] hereticis Ly 52 indistincte] indiffinite We 52 – 53 intelligi] **cum ergo canon predictus indiffinite (indistincte Va) loquatur (loquitur Ba) generaliter debet intelligi** *added* We Vc* Va Ba 53 servetur] reservetur We 54 Antheri] Anterii Fi 56 domino] Deo Fi An We Ly 57 – 58 est ... imperatoris] Constantini imperatoris Bb Constantini Fi An 58 12] 13 Ly 58 futuram] *Futura* Bb Fi An We 60 coram] contra Bb Fi An Ly 60 conspiceret] aspiceret Ly 61 reservamini] servamini Bb Fi An We Ly

49 – 53 These arguments Ockham usually associates with extreme papalism: e.g. 3.1 Dial. 1.2; Brev.2.2.5-17; AP 1.32-55 54–56 col. 610-611 58–62 col. 682

estis et idcirco non potestis ab hominibus iudicari ”. Ex quibus verbis datur intelligi quod clerici non possunt a laicis iudicari et per consequens multo fortius caput clericorum scilicet summus pontifex nequit ab alio iudicari.

65

Quinta auctoritas ad idem est Gelasii pape qui ut habetur 9 q. 3 c. *Ipsi* loquens de apostolica sede ait: “ipsi sunt canones qui appellationes totius ecclesie ad huius sedis examen voluerunt deferre, ab ipsa vero nunquam prorsus appellare debere sanxerunt, ac per hoc illam de tota ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commere iudicium nec de eius umquam preceperunt iudicari iudicio”. Ex quibus verbis datur intelligi quod de summo pontifice non licet toti ecclesie iudicare sed ipse habet de tota ecclesia iudicare. Cum ergo nec persona nec aliqua congregatio in terris sit superior tota ecclesia, nec papa qui est supra totam ecclesiam potest aliqua congregatio vel persona superior reperiri. Sexta auctoritas est Nicholai pape qui, ut habetur causa et questione predictis c. *Patet*, ait: “patet profecto sedis apostolice cuius auctoritate maius non est iudicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius liceat iudicio iudicare”. Ex quibus habetur quod nemini licet de summo pontifice iudicare et per consequens non habet superiorem in terris.

80

Discipulus: Puto quod qui posset ad istas auctoritates rationaliter respondere omnes alias eandem sententiam pretendentes

63 datur intelligi] colligitur Ly 64 scilicet] *omitted* Ly 65 pontifex] *omitted* Fi An 65 nequit] nequaquam potest Ly 66 qui] *omitted* Ly 66 ut] et Ly 67 ipsi¹] et *added* Ly 67 sede] sedis Bb 67 ipsi²] ipsis Bb 67 sunt] sibi *added* Ly 68 sedis] sedem Bb Fi An 68 voluerint] voluerunt Fi An 69 vero] vere Bb 69 nunquam] unquam Bb Fi An 69 appellare] appellari Ly 69 debere sanxerunt] sanxere Bb Fi An We 70–71 commeare] convenire Bb Fi An 71 preceperunt] perceperunt Fi An 71 iudicari] iudicare Ly 76 aliqua] alia Ly 78 profecto] perfectio Ly We 79 fore] forte Ly 80 liceat] *omitted* Bb Fi An We Ly 80 nemini] nulli Ly 84 sententiam] rationem Ly 84 pretendentes] seu sententiam *added* Ly

85 sine difficultate dissolveret. Ideo ista sufficiant. Signa tamen ubi
poterunt alie inveniri que sonare videntur quod papa non habet
iudicem superiorem in terris.

Magister: Ad hoc poterit allegari auctoritas Nicholai pape di.
21 c. *Nunc autem*, et di. 22 c. *Qua traditione* et 2 q. 7 *Petrus*.

90 **Discipulus:** Pro eadem assertionem rationes adducas.

Magister: Prima ratio talis est. Ille a quo non licet appellare
non habet superiorem in terris quia ab omni inferiori ad superio-
rem licite est appellare (2 q. 7 *Placuit*). Sed a papa appellare non
licet (9 q. 3 c. *Ipsi* et c. *Cuncta*), ergo papa non habet iudicem
95 superiorem in terris. Secunda ratio talis est. Ille qui est omnibus
superior non habet superiorem, quia non potest respectu eiusdem
vel eorumdem esse superior et inferior. Sed papa est omnibus ca-
tholicis superior cum sit omnium caput, igitur non habet iudicem
superiorem in terris. Tertia ratio talis est. Qui non potest ab aliquo
100 accusari non habet iudicem superiorem. Sed papa non potest ab
aliquo accusari quia pastor ab ovibus accusari non potest (6 q.
1 *Oves* et 2 q. 7 *Petrus*). Omnes autem catholici sunt oves,
cure et regimini pape commissi. Igitur ipsum accusare non
possunt et per consequens a nemine potest iudicari.

Capitulum 2

85 sine difficultate] omitted Fi An 85 signa] Signes Ly 86 poterunt]
potuerunt An We 89 22] 23 Ly 89 qua traditione] *Contra traditionem* We
Contradictionem Ly 91 ille] omitted Ly 92 inferiori] inferiore Ly 93 7]
5 Ly 94 iudicem] omitted Ly 97 et] etiam An 99 in terris] omitted Ly 99
talis] omitted Ly 99 est] hec added Ly 103 commissi] commisse Ly

88–89 col. 71 89 col. 75 89 col. 496 93 col. 501 94 col. 611 94
ibid. 101–102 col. 555 102 col. 496

Discipulus: Noli multiplicare rationes pro hac parte, sed motiva dicentium quod papa habet superiores in terris enarra.

Magister: Quod papa (etiam manens papa) habeat iudicem superiorem in terris etiam multis rationibus probare nituntur. Modi tamen ponendi sunt diversi. Quidam enim dicunt quod imperator vel aliquis alius iudex et princeps secularis aut populus seu multitudo aliqua est iudex ordinarius pape. Alii vero dicunt quod nec ecclesia universalis nec aliqua alia congregatio aut persona habet potestatem requirendi vel coercendi papam nisi in duobus casibus. Primus est si papa fuerit de heresi graviter infamatus licet falso, secundus est si in aliquo crimine de quo scandalizetur ecclesia sit notorie deprehensus et ipse incorrigibilem se ostendat.

Discipulus: Prosequere primo primam opinionem quia quavis putem eam hereticam, qualiter tamen assertores ipsius eam fundare conantur, et quomodo ad rationes et auctoritates in contrarium respondere nitantur gratia exercitii ut acutius veritatem intelligam scire desidero.

Magister: Pro predicta assertione potest primo sic argui. Ille qui nullam habet iurisdictionem coactivam imperatori aut regi vel alii principi aut populo est subiectus, quia qui nulli alteri est prepositus alicui est subditus aliter enim nullum ordinem ad alios homines nec superioritatis nec inferioritatis haberet. Vbi autem non est ordo ibi est confusio; confusio autem inter homines inveniri non debet. Qui ergo quantum ad iurisdictionem coactivam nulli est prepositus quantum ad iurisdictionem coactivam alicui est subiectus. Sed papa ex ordinatione Christi super alios nullam habet iurisdictionem coactivam. Igitur quantum ad iurisdictionem coactivam alicui est subiectus et non nisi imperatori aut regi vel

2 – 3 motiva] motivum Ly 3 dicentium] ducentium An 3 superiores]
superiorem Ly 4 Magister] *omitted* Fi 5 etiam] nonnulli We 5 nituntur]
nitantur Bb 10 habet] habeat Ly 10 requirendi] inquirendi We 12
scandalizetur] scandalizaretur We 14 quia] et Ly 16 conantur] nitentur
We 16 ad²] *omitted* We 19 assertione] opinione vel assertione Ly 21
qui] *omitted* An 25 ergo] autem Ly 29 est] papa *added* We

30 principi. Igitur alicui predictorum est papa subiectus et ita aliquis predictorum est iudex ordinarius pape.

Capitulum 3

Discipulus: Quamvis asserere quod papa super alios non habet iurisdictionem coactivam sit hereticum reputandum, ut arbitror, dic tamen quomodo predicti assertores hoc probare nituntur.

5 **Magister:** Hoc auctoritatibus scripture divine et sanctorum moliuntur ostendere. Primo autem auctoritate Christi dicentis apostolis Matth. 20: “scitis quia principes gentium dominantur eorum et qui maiores sunt potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos, sed quicumque voluerit inter vos maior fieri sit vester mi-
10 nister et qui voluerit inter vos primus esse erit vester servus”. Ex quibus verbis datur intelligi quod maioritas et primitas illius qui est maior et primus inter omnes discipulos Christi cuiusmodi sunt omnes christiani in ministrando et serviendo consistit et per consequens iurisdictionem coactivam super alios nullatenus

30 – 31 papa ... est] *omitted* Bb 3 coactivam] *omitted* Fi An 3 ut arbitror] *omitted* Fi An 5 auctoritatibus] auctoritate Ly 6 autem] *omitted* Ly 6 christi] *omitted* Bb 7 quia] quod We 8 erit] est Bb 9 fieri] esse Bb Fi An We Ly 9 sit] erit Bb Fi We 10 qui] quicumque Bb Fi An We Ly 13 consistit] **cum ergo papa sit maior et primus inter omnes christianos, sua maioritas in ministrando et serviendo consistit** *added* We Vc* Ba

7–10 Matthew 20:25-27; cf. Marsilius II.iv.13

habet.

15

Discipulus: Ministerium et servitium pape consistit in regendo et gubernando gregem sibi commissum, quod nequaquam facere posset nisi iurisdictionem coactivam haberet, nec obviat quod papa debet esse minister et servus nam etiam iudex temporalis puniendo malefactores minister est iuxta sententiam Apostoli ad Rom. 13. 20

Magister: Hanc responsionem dicunt Christum excludere, cum sic ministerium et servitium imponit maiori et primo inter suos discipulos quod ei exercendi potestatem in alios interdicit dicens: “qui maiore sunt potestatem exercent in eos, non ita erit inter vos etc.” Ex quibus verbis colligitur quod Christus ministro et servo aliorum christianorum potestatem exercendi in alios interdicit et ita ab eo iurisdictionem coactivam excludit, quia inutilis et superflua est iurdictio coactiva que non debet potestatem in maleficos exercere. Cum vero dicis quod iudex temporalis est minister secundum Apostolum respondetur quod male allegas Apostolum, quia non dicit Apostolus quod potestas est minister subditorum sed dicit quod est minister Dei. Christus autem voluit quod primus inter christianos esset minister non solum Dei sed et aliorum. 25

Discipulus: Probantne aliter quod papa non habet iurisdictionem coactivam super alios. 35

Magister: Hoc etiam probant sic. Papa non habet maiorem iurisdictionem coactivam quam habuit Christus cuius est vicarius. Sed Christus non habuit in quantum homo mortalis iurdictio-

18 quod] quia Ly 19 debet] de Bb 19 servus] servorum Dei added Ly 22 magister] Secundum added Ly 22 dicunt] debent Ly 23 et servitium] omitted Bb non added Bb Fi An 23 imponit] ponit Bb Fi An 23 – 24 primo ... ei] ideo suis discipulis Ly 24 interdicit] interdixit Fi 25 exercent in] exercent inter Fi 25 eos] illos Ly 26 verbis] omitted Ly 27 interdicit] interdixit Fi An 31 respondetur] respondent We 32 potestas] omitted Ly 33 est] omitted Bb 33 autem] enim Ly 33 voluit] Ly Va: noluit Bb Fi An We 33 primus] omitted Ly 34 et] etiam We Ly 38 habuit] habuerit Ly

40 nem coactivam. Tum quia iurisdictio coactiva sine divitiis vel adiutorio habentium divitias convenienter exerceri non potest et per consequens inutiliter retineretur. Christus autem omnes divitias necessarias ad iurisditionem coactivam exercendam quo ad dominium penitus abdicavit, victu et vestitu contentus. Adiutorio
45 etiam divitum ad eandem iurisditionem exercendam minime utebatur. Ergo coactivam iurisditionem in quantum homo mortalis non habuit. Tum quia, ipso testante, ministrare venit non ministrari ergo non venit iurisditionem coactivam exercere ergo eam non habuit. Tum quia Christus opus quod sibi Pater imposuit, consummavit, ipso testante qui ait Ioh. 17: “opus consummavi quod dedisti michi ut faciam”. Christus autem iurisditionem coactivam nequaquam exercuit ergo iurisditionem coactivam a Patre non accepit in quantum erat homo mortalis, quia si eam accepisset et nequaquam eam exercuisset de malitia vel negligentia
55 fuisset merito arguendus quia officium sine opere tenuisset.

Discipulus: Hic errant aperte quia evangelica testatur historia quod Christus iurisditionem exercuit coactivam cum Christus de templo vendentes et ementes violenter eiecerit ut legitur Matth. 21 Mar. 11 Luc. 19 et Ioh. 2.

60 **Magister:** Ipsi asserunt te hic errare propter duo. Primo quia eiicere vendentes et ementes de templo et alia facere que tunc Christus exercuit ad iurisditionem coactivam non pertinent, nec Christus tunc officium prelati vel summi sacerdotis exercuit sed officium hostiarii tunc assumpsit teste Magistro Sententiarum qui
65 ut habetur libro 4 di. 24 ait: “hoc officium, scilicet hostiariorum, Dominus in sua persona suscepit quando flagello de funiculis fac-

44 dominium] Deum Ly 46 – 48 in ... iurisditionem] *omitted* Bb 48 eam] *omitted* Fi An 51 faciam] facerem Bb Ly 54 nequaquam] nullatenus We eam] *omitted* We Ly 58 eiecerit] ejecit Ly 58 21] et *added* We 59 11] 5 Bb 2 We et *added* We 61 et ementes] *omitted* Ly 62 pertinent] pertinet We 65 24] 3 Ly 65 hostiariorum] historiariorum Ly 66 dominus] Deus Ly

50–51 John 17:4 58 Matthew 21:12 59 Mark 11:11 59 Luke 19:45 59 John 2:15 65 – 69 Peter Lombard, *Sententie in IV libros distinctae*, t.II, Grottaferrata 1981, p.396

to vendentes et ementes de templo eiecit. Ipse enim se hostiarium significans dicit ‘ego sum hostium, per me si quis introierit etc.’”. Predictum ergo officium quod Christus tunc exercuit ad hostiar-
 70 rios spectat. Hostiarii autem ex officio suo nullam iurisdictionem
 coactivam noscuntur habere. Ergo per illud exemplum probare
 non potes quod Christus iurisdictionem habuit coactivam. Secun-
 do dicunt te errare quia Christus in quantum summus sacerdos si
 habuit iurisdictionem non habuit eam nisi respectu fidelium et in
 eum credentium quia ad eum de hiis qui foris erant in quantum
 75 summus sacerdos non pertinuit iudicare. Christus autem tunc eie-
 cit infideles de templo, igitur hoc non fecit in quantum sacerdos
 sed in quantum hostiarius cuius est absque iurisdictione non so-
 lum malos fideles sed etiam infideles de templo eiicere. Ex hiis
 concludunt quod Christus in quantum sacerdos nunquam iurisdic-
 80 tionem exercuit coactivam, ergo nec habuit.

Discipulus: Licet Christus habuerit iurisdictionem coactivam
 eam tamen nequaquam exercuit quia inter suos discipulos non
 erant malefici in quos debuit iurisdictionem coactivam exercere,
 nec tamen propter hoc caruit iurisdictione tali, sicut si rex non
 85 haberet subditos nisi bonos non propter hoc iurisdictione careret.

Magister: Istud excludunt per hoc quod nonnulli discipuli
 Christi graviter delinquerunt apostatantes a fide quam susceperant.
 Ioh. enim 6 sic legitur: “multi discipulorum eius abierunt retro”.

67 se] *omitted* We 68 dicit] dixit Fi 70 hostiarii] Officiarii Fi 71 illud]
 habere ergo per illud *added* Bb 72 non] *omitted* Bb 72 christus] *omitted*
 Bb 74 habuit¹] habuerit Ly 74 iurisdictionem] coactivam *added* We 74 in
] etiam Bb 75 qui] que We Ly 76 pertinuit] pertinebat Ly 79 malos]
 alios We 79 etiam] *omitted* Bb 79 hiis] verbis *added* Ly 81 nec] non
 Ly 82 habuerit] habuit Ly 84 in] inter Ly 84 debuit] debuerit Ly 84
 coactivam] *omitted* We 85 tali] *omitted* We istud] Hoc We 88
 delinquerunt] deliquerunt Ly 88 susceperant] superant Bb 89 6] 7 We

68 John 10:9 89 John 6:66

90 Non ergo propter defectum materie sed propter iurisdictionis co-
active carentiam Christus in delinquentes potestatem aut vindic-
tam nequaquam exercuit. Ex hiis concludunt quod Christus in
quantum summus pontifex iurisdictionem non habuit coactivam.
Ergo nec papa iurisdictionem obtinet coactivam, quod etiam auc-
95 toritatibus probare nituntur. Origenes enim super illud Matth. 20
“reges gentium etc.” ait: “scitis quia principes gentium domi-
nantur eorum, id est non contenti tantum regere suos subiectos
violenter eis dominari nituntur. Inter vos autem qui estis mei non
erunt hec quoniam sicut omnia carnalia in necessitate sint posita
100 spiritualia autem in voluntate sic et qui principes sunt spirituales
id est prelati principatus eorum in dilectione debet esse positus
non in timore”. Ex quibus verbis datur intelligi quod totus prin-
cipatus prelatorum ecclesie et per consequens summi pontificis
in voluntate et dilectione non in timore debet consistere. Igitur
105 diligere debent non timeri. Qui autem iurisdictione coactiva utuntur
a malis timentur, teste Apostolo ad Rom. 13 qui ait: “si autem
malefeceris time” scilicet potestatem. Ergo prelati ecclesiarum
iurisdictione coactiva uti non debent.

Hoc etiam Chrysostomus ibidem sentire videtur, ait enim: “prin-
110 cipes mundi ideo sunt ut dominantur minoribus suis et eos ser-
vituti subiciant et expolient et usque ad mortem eis utantur ad
suam utilitatem et gloriam. Principes autem ecclesie fiunt ut ser-
vant minoribus et ministrent eis quecumque acceperunt a Christo

90 ergo] enim Ly 91 aut] pro Bb 92 hiis] verbis *added* Ly 95 20] 21 Bb
Fi An We 96 gentium¹] dominantur eorum *added* Ly 97 id est] et Ly
99 hec] corporalia *added* Ly 99 quoniam] quomodo Bb Fi An Ly 99
carnalia] corporalia Bb Fi An Ly 100 spirituales] *omitted* Fi 101 id est]
et Ly 101 positus] penitus Bb Ly 104 et] in *added* Fi An 105 debent]
et *added* We 106 ait] sic *added* Ly 107 ecclesiarum] *omitted* L y 109
ibidem] idem Bb 110 ideo] non Ly 112 utilitatem] voluntatem Bb Fi An
Ly 112 fiunt] sunt We 113 acceperunt] acceperint Fi An Ly

95–96 Matthew 20:25–26 96–102 cf. Marsilius, II.iv.13 106–107 Romans
13:4 109–114 cf. Marsilius II.iv.13

ut suas utilitates negligant et illorum procurent”. Ex quibus ver-
 bis patet distinctio inter principes seculares et principes ecclesia- 115
 rum quia principes seculares suis subditis dominantur, principes autem
 ecclesie minoribus serviunt et ministrant. Ergo in eos iuri-
 sdictionem coactivam exercere non valent. Hiis etiam Ambrosius
 concordare videtur qui, ut recitatur 23 q. 8 c. *Convenior*, ait:
 “dolere potero, flere potero, gemere potero, adversus arma milites 120
 Gothosquoque lacrimae mee mea arma sunt, talia enim munimenta
 sunt sacerdotis aliter nec debeo nec possum resistere”. Ex quibus
 verbis habetur quod sacerdos orationibus et lacrimis debet malis
 resistere et non per potentiam temporalem, et per consequens non habet
 iurisdictionem coactivam. 125

Quod etiam Chrysostomus in libro suo Dialogorum qui De di-
 gnitate sacerdotali intitulatur lib. 2 cap. 3 super illud Apostoli
 2 Cor. 1 “non quia dominamur fidei vestre” apertissime sentire
 videtur. Ait enim: “hii qui foris sunt iudices malignos quosque 130
 cum subdiderint ostendunt in eis plurimam potestatem et eos in-
 vitos a priorum morum pravitate compescunt, in ecclesia vero
 non coactum sed acquiescentem oportet ad meliora converti quia
 nec nobis a legibus data est talis potestas ut auctoritate sententie
 cohibeamus homines a delictis”. Clarius dici non posset quod ec-
 clesia non habet iurisdictionem coactivam, cum in ecclesia nullus 135

115 inter] in Fi An 117 eos] eis We 119 concordare videtur] correspondet Ly 119 recitatur]
 habetur Fi An 120 potero³] *omitted* Bb 121 gothosquoque] Gothosque Bb Fi An We Ly 121
 munimenta] instrumenta Bb Fi An We Ly 122 aliter] autem *added* Bb Fi An Ly 122 debeo]
 debent Ly 122 possum] possunt Ly 123 habetur] videtur Ly 123 sacerdos] sacerdotes Bb 127
 intitulatur] intitulantur Bb 127 apostoli] Apocal. Ly 128 2] et a *added* Ly 128 quia
 dominamur] dominamur Bb Fi An dominantur We Ly 128 vestre] nostre Bb Fi An We Ly 129
 quosque] quoque We 130 et] in Ly 131 morum] nostrorum Ly 134 dici] *omitted* Fi An

119 col. 960 120–122 cf. Marsilius II.v.5 127–128 2 Corinthians 1:24
 129–134 cf. Marsilius II.v.6

debeat ad meliora cogi nec aliquis debeat cohiberi per iudicialem
sententiam a delictis. Item, ad habentem iurisdictionem coacti-
vam spectat negotiis secularibus implicari quia ad ipsum pertinet
contentiones et lites dirimere. Contentiones autem lites et rixe
140 inter negotia secularia computantur (Extra *Ne clerici vel monachi
secularibus negotiis se immisceant* c. 1). Sed ad summum ponti-
ficem non pertinet secularibus negotiis implicari, teste Apostolo
2 Tim. 2 qui ait: “nemo militans implicat se negotiis secularibus”.
Ergo ad summum pontificem ex ordinatione Christi non pertinet
145 iurisdictio coactiva.

Item, papa non habet maiorem iurisdictionem ex ordinatione
Christi quam habuit beatus Petrus Sed beatus Petrus et alii apo-
stoli iurisdictionem coactivam a Christo minime receperunt. Ergo
nec papa habet iurisdictionem coactivam ex ordinatione Christi.
150 Maior est manifesta. Minor probatur auctoritate beati Bernardi
qui in libro ad Eugenium papam ait: “non monstrabunt, puto, qui
hoc dicerent ubi aliquando quispiam apostolorum iudex sederit
hominum”, et parum post: “stetisse denique lego apostolos iu-
dicandos, sedisse iudicantes non lego, erit illud, non fuit”. Ex
155 quibus verbis datur intelligi quod apostoli iudices hominum non
fuerunt. Ergo beatus Petrus iurisdictionem non habuit coactivam.
Hoc etiam quod apostoli iudices hominum non fuerunt bea-
tus Gregorius sentire videtur. Tractans enim illa verba Apostoli

136 debeat²] debet We 138 pertinet] spectat Ly 143 2¹] ad added Ly 143
militans] Deo added Bb Fi An We Ly 144 christi] omitted Ly 147 petrus¹] et alii apostoli added We Ly 147 petrus²] omitted Bb 148 receperunt] non
receperunt Bb acceperunt Fi An Ly 150 bernardi] Bernhardi Bb 151 in] omitted Ly 152 hoc] hic Bb Fi An We Ly 154 erit] et Bb An Ly 156–157
ergo ... fuerunt] Quod Ly 157–158 beatus] omitted Ly

140–141 col. 657 143 2 Timothy 2:4 143 cf. Marsilius II.v.1 151–154
cf. Marsilius II.v.3

“secularia igitur iudicia si habueritis etc.” in *Moralibus*, ait: “hii terrenas causas examinent qui exteriorum rerum sapientiam per- 160
ceperunt, qui autem spiritualibus dotati sunt terrenis non debent negotiis implicari ut dum non coguntur inferiora bona disponere valeant bonis superioribus deservire”. Cum ergo apostoli maximis bonis spiritualibus fuerint dotati ipsi non erant circa causas homi-
num et lites aliquantulum occupati, quod glossa super illud ad Cor. 165
“secularia igitur iudicia si habueritis etc.” aperte sentire videtur, ait enim: “contemptibiles id est aliquos sapientes qui tamen sunt minoris meriti constituite ad iudicandum. Apostoli enim circum-
euntes talibus non vacabant. Sapientes igitur qui in locis consiste- 170
bant fideles et sancti non qui huc atque illuc propter evangelium discurrerant talium negotiorum examinatores esse voluit”. Hi-
is verbis ostenditur quod apostoli causis hominum terminandis minime insistebant Ex quo infertur quod non acceperant iuris-
dictionem coactivam a Christo, quia omne officium iniunctum eis a 175
Christo diligentissime perfecerunt.

Discipulus: In scriptura divina habetur aperte quod beatus Pe-
trus iurisdictionem habuit coactivam cum ex potestate officii Ana-
niam et Saphiram morti tradiderit, teste beato Gregorio in *Dialogo*
qui, ut recitatur 23 q. 8 c. *Petrus* ait: “Petrus qui Tabitam mortuam 180
orando suscitavit, Ananiam et Saphiram mentientes morti incre-
pando tradidit, neque enim orasse in eorum extinctione legitur
sed solummodo culpam quam perpetraverant increpasse. Constat
ergo quod aliquando talia ex potestate exhibentur aliquando ex
postulatione dum et istis increpando vitam abstulit et illi reddidit

160 terrenas causas] terrena causa Fi An 160 examinent] *omitted* Ly 162
coguntur] cogunt Bb 164 spiritualibus] *omitted* Ly 164 fuerint] fuerunt Fi
We Ly 165 ad] 1 Ly 165 cor] 6 *added* Ly 167 contemptibiles]
contemptos vel contemptibiles Ly 167 aliquos] alios We 170 evangelium]
consilium Fi An Ly 179 23] 21 Ly 182 increpasse] impetrasse Fi An 183
exhibentur] exhibeantur Bb Fi An exhibebantur Ly

159 1 Corinthians 6:4 159–163 c f. Marsilius II.v.2 167–171 cf. Marsilius
II.v.2 179–185 cols. 956–957

185 orando". Ex quibus verbis habetur quod beatus Petrus ex potestate
usus est iurisdictione coactiva.

Magister: Ad hoc respondent quod verba Gregorii male intel-
ligis. Non enim asserit Gregorius quod beatus Petrus ex potestate
officii sui predictos Ananiam et Saphiram morti tradiderit. Tunc
190 enim iudex in causa sanguinis extitisset, quod universis clericis
noscitur interdictum. Sed beatus Petrus non ex potestate officii
sed ex potestate faciendi miracula, quam Deus persone non offi-
cio papatus concesserat, morti tradidit supradictos. Nonnunquam
autem facit quis absque oratione miracula. Et ita ex hoc probari
195 non potest quod Petrus iurisdictionem habuit coactivam.

Capitulum 4

Discipulus: Circa hanc rationem primam te nimium dilatasti,
ideo compleas alias rationes, nam de potestate pape in tractatu
secundo de doctrina domini pape magis diffuse tractabimus.

5 **Magister:** Secunda ratio ad probandum quod imperator vel
princeps alius secularis aut populus sit iudex ordinarius pape ta-
lis est. Papa non est magis exemptus a iurisdictione imperatoris
quam fuit Christus in quantum fuit homo mortalis, sed Christus
in quantum fuit homo mortalis subiectus fuit iurisdictioni impe-
10 ratoris, ergo et papa modo similiter, et per consequens imperator
est iudex ordinarius domini pape. Maior istius rationis probatione
videtur nullatenus indigere, quia vicarius non est maior illo cuius

188 petrus] omitted Bb 194 quis] omitted Ly 194 ex] per We 2 nimium
] nimius Bb 4 tractabimus] tractamus Bb 6 pape] summi pontificis We 8
in ... mortalis] omitted Ly 10 similiter] simili Ly **est subiectus**
iurisdictioni imperatoris We Vc* Ba 11 domini] omitted We

3 – 4 Ockham seems to have revised this original plan, and composed 3.1 Dial.
instead. For a probably written but now lost 2 Dial. which dealt primarily with
Pope John's *doctrina*, see IPP 27 *passim*

est vicarius, sicut nec servus maior est domino nec discipulus est maior magistro. Minor probatur auctoritate Christi dicentis ad Pilatum Ioh. 19: “non haberes potestatem adversum me ullam nisi tibi esset datum de super, propterea qui tradidit me tibi maius peccatum habet”. Ex quibus verbis colligitur quod Pilatus iurisdictionem habuit coactivam super Christum, quia de potestate coactiva intelliguntur verba Christi cum ad verba Pilati dicentis “mihi non loqueris, nescis quia potestatem habeo crucifigere te et potestatem habeo dimittere te” respondit. Constat autem quod Pilatus loquebatur de potestate coactiva. Ergo Christus locutus est de eadem.

Discipulus: Duplex est potestas coercendi, scilicet ordinata et usurpata. Christus autem concessit Pilatum habuisse potestatem usurpatam quam Pilatus forte credidit ordinatam sed in hoc erravit.

Magister: Istam responsionem nituntur excludere. Primo auctoritate beati Augustini qui super verba predicta ait: “discamus ergo quod dixit quod et Apostolum docuit, quia non est potestas nisi a Deo, et quia plus peccat qui innocentem occidendum potestati livore tradidit quam potestas ipsa si eum timore alterius potestatis maioris occidit. Talem quippe Deus dederat illi potestatem ut esset etiam ipse sub Cesaris potestate”. Ex quibus verbis colligitur quod sub tali potestate Cesaris et Pilati erat Christus in quantum homo mortalis, de quali potestate loquitur Apostolus ad Rom. 13 cum dicit : “non est enim potestas nisi a Deo”. Sed Apo-

14 maior magistro] supra magistrum We 20 – 21 crucifigere ... habeo] omitted Ly 22 ergo] et added We 24 ordinata] ordinaria Bb 26 tamen] omitted Bb Ly 30 apostolum] Apostolus Ly 31 innocentem] ad added Ly 32 tradidit] tradit Ly 34 ipse] omitted We 36 quali] qua Fi 37 dicit] dixit Ly 37 enim] omitted Bb Fi An Ly

15 John 19:11 15–17 cf. Marsilius II.iv.12 20–21 John 19:10 29–34 cf. Marsilius II.iv.12 36–37 Romans 13:1

stolus non loquitur de potestate usurpata sed ordinata cum dicat aperte “qui resistit potestati Dei ordinationi resistit”, que verba
 40 de potestate ordinata non usurpata debent intelligi. Nam qui potestati usurpate resistit nequaquam Dei ordinationi resistit, quia tunc secundum Apostolum sibi dampnationem acquireret quod est erroneum, tunc enim nec invasori papatus nec alicui tyranno liceret resistere. Loquitur ergo Apostolus de potestate ordina-
 45 ta non usurpata, ergo Christus sic locutus est de potestate et ita concessit quod Pilatus super ipsum potestatem habuit ordinariam. Insinuat tamen quod ista potestate ordinaria abutebatur cum dicit “qui tradidit me tibi maius peccatum habet” quasi diceret “tu habes peccatum dando sententiam in me neque confessum neque
 50 legitime convictum de crimine digno morte, quia tamen ex timore hoc facis et alii me tibi ex malitia et invidia tradiderunt ideo illi maius peccatum habent”. Et ita Pilatus potestatem ordinariam super Christum in quantum erat homo mortalis habuit.

Quod Theophilus super illud Ioh. 18 “a temetipso hoc dicis
 55 an alii tibi dixerunt de me” sentire videtur, dicens: “ac si diceret Christus scilicet ‘si hoc ex teipso loqueris pande signa mee rebellionis aut si ab aliis percepisti inquisitionem fac ordinariam’”. Ex quibus verbis colligitur quod Pilatus potestatem habuit ordinariam, inquirendo de criminibus Christo impositis. Qui au-
 60 tem habet potestatem inquirendi ordinarie de aliquo infamato habet iurisdictionem coactivam super eundem. Ergo Pilatus habuit

38 ordinata] ordinaria Bb 39 aperte] expresse We 42 acquireret] acquirent Bb 43 enim] *omitted* Bb 44 liceret] *omitted* Bb 45 ergo] et *added* We 46 habuit] habuerit Fi An We Ly 46 ordinariam] ordinatam We Ly 47 ordinaria] ordinata We 49 neque¹] non Ly 52 potestatem] auctoritatem We 53 homo] *omitted* Ly 54 theophilus] Ptholomeus Bb Fi 56 teipso] te Bb 57 aut] ac Bb Fi An 59 inquirendo] inquirendi We

38 Romans 13:2 42 *ibid.* 54–55 John 18:34 55–58 cf. Marsilius II.iv.5

super Christum iurisdictionem coactivam. Item, Bernardus in epistola ad archiepiscopum Senonensem ait: “cum”, inquit “Romani presidis potestatem Christus super se quoque fateatur celitus ordinatam etc.” Ex quibus verbis elicitur quod potestas Pilati non fuit usurpata sed celitus ordinata. Et ita super Christum iurisdictionem habuit coactivam quam tamen in Christum exercere minime potuisset iuste nisi Christus coram eo legitime, quantum iudici constare potest, fuisset convictus de crimine. Si autem Christus per testes qui secundum leges repelli non possunt fuisset de crimine dampnationis dignissimo ordine iudiciario servato convictus, Pilatus Christum condemnando non peccasset, quia fuisset per falsos testes deceptus. Iudex autem iudicans secundum allegata amore iustitie non peccat, licet condempnet innocentem.

Capitulum 5

Discipulus: Pro ista ratione que adduxisti ad presens sufficiant, et ideo aliam rationem adducas.

Magister: Tertia ratio ad probandum quod imperator est iudex ordinarius pape talis est. Ille est iudex ordinarius pape a quo papa habet super alias ecclesias principatum. Sed hoc habet papa ab imperatore, quod probant per privilegium Constantini imperatoris concessum Romano pontifici, quod est superius allegatum.

62 in epistola] ad episcopum Ly 63 ad] et Ly 63 cum] autem added Ly 63 inquit] igitur Fi An 65 elicitur] colligitur Ly 65 pilati] super Christum added We 66 ita] ideo Ly 70 secundum] per Fi An We 70 possunt] poterant We 71 dignissimo] dignissimus Ly 73 secundum] omitted Fi 2 ratione] assertione Fi 4 Tertia ratio] omitted Bb Ly 5 pape¹] tertia ratio added Bb Ly

63–65 cf. Marsilius II.iv.12 8 1 Dial. 5.18

- Ergo imperator est iudex ordinarius summi pontificis. Quarta ratio talis est. Imperator fuit iudex ordinarius beati Petri, ergo est iudex ordinarius pape. Consequentia est evidens quia papa non est magis exemptus quam fuit beatus Petrus. Antecedens probatur quia omnes apostoli quantum ad hoc quod essent subiecti vel non subiecti iurisdictioni imperatoris fuerunt pares, sed beatus Paulus
- 10 fuit subiectus iurisdictioni imperatoris quia ad Cesarem tanquam ad superiorem appellavit, ergo beatus Petrus fuit subiectus eidem.
- 15 **Discipulus:** Dicitur istis quod Paulus appellavit non quia erat subiectus iurisdictioni imperatoris sed quia volebat caute insidias Iudeorum evadere.
- 20 **Magister:** Hoc impugnatur sic. Secundum beatum Ambrosium ut habetur 22 q. ultima c. *Cavete*: “non solum in falsis verbis sed etiam in simulatis operibus mendacium est”, ubi notat glossa quod “factis mentitur sicut verbis”. Beatus Paulus igitur si non erat vere subiectus imperatori facto mentiebatur cum simulaverit
- 25 se subiectum iudicio Cesaris appellando. Tale autem crimen est beato Paulo minime imponendum. Ergo beatus Paulus vere fuit imperatori subiectus. Hanc etiam conclusionem per exemplum ostendunt. Nam sicut legitur in cronicis Iohannes 12 “erat venator et totus lubricus, adeo quod etiam publice feminas tenebat.
- 30 Propter quod quidam cardinalium et Romanorum scripserunt oc-

10 ergo] et imperator *added* We 13 – 14 vel ... subiecti] *omitted* Fi An
 15 subiectus] ad superiorem appellavit *added* Bb 16 ergo] et *added* We 16
 eidem] *omitted* Ly 17 dicitur] Diceretur We 17 erat] esset L y 20 beatum
] *omitted* Bb 23 mentitur] mentimur Bb Fi An We Ly 23 sicut] et *added*
 Bb Fi An We Ly 24 simulaverit] simulaverat Bb An 25 iudicio] iudicium
 We 26 minime] non Ly 28 12] 22 Fi 29 etiam] *omitted* Fi An 30 – 31
 occulte] *omitted* Bb Fi An et cito *added* Ly

15 – 16 cf. Acts 25:11 21 – 22 col. 888 23 Gloss, s.v.operibus, col. 1282
 28 MGH SS XXII, *Martini Chronicon*, p. 431 28 – 37 cited by Nicholas
 Minorita, *Quoniam omnis humana sententia*, GF p. 949

culte Ottoni principi Saxonum ut scandalo ecclesie compatiens sine mora Romam properaret. Hoc papa percipiens Iohanni diacono cardinali tamquam huius facti consiliario nasum et alteri Iohanni subdiacono qui literas scripserat manum amputari fecit. Hic cum frequenter per imperatorem et clerum de sua correctione fuisset monitus, non correctus, presente imperatore de papatu destitutus, communi voto Leo papa eligitur". Ex quibus colligitur quod imperator est iudex ordinarius pape. Aliter enim imperator predictum papam nullatenus deposuisset. 35

Discipulus: Dicerent aliqui quod imperator iniuste processit nec dictus papa fuit vere depositus sed de facto fuit papatu tantummodo spoliatus. 40

Magister: Hec responsio impugnatur, quia si papa Iohannes remansisset verus papa ille qui sibi successit ipso vivente non fuisset verus papa sed papatus invasor, ex quo sequitur quod omnia que egit nullius fuissent roboris vel momenti sed debebant omnia in irritum revocari, quod tamen minime fuit factum. Imo quod successor ipsius Iohannis ipso vivente fuit verus papa tota tenet ecclesia. Ergo papa Iohannes 12 vere fuit depositus. 45

Capitulum 6

Discipulus: Puto quod fortiores rationes pro opinione predicta fecisti, ideo ad assertionem contrariam te converte, et quod nec imperator nec aliquis secularis sit iudex ordinarius pape nitaris ostendere. Hanc enim assertionem puto consonam veritati. 5

31 ottoni] omitted Ly 31 principi] imperatori Ly 37 quibus] verbis
ad ed Ly 41 fuit²] omitted Fi An a added Ly 46 roboris] roborationis Ly
46 debebant] debeant Ly 47 in irritum] irrita Ly 47 tamen] cum Fi 48
fuit] fuerit We 49 12] 22 Fi omitted Ly 5 puto] reputo We

Magister: Quod nec imperator nec aliquis secularis sit iudex ordinarius pape auctoritatibus et rationibus nonnulli probare nituntur. Est autem prima ratio talis. Imperator non est iudex ordinarius illius qui non habet superiorem in *terris*, sed papa non habet
 10 superiorem in terris ergo etc. Maior probatione non indiget quia iudex est superior illo cuius est iudex. Minor est probata superius per plures auctoritates et rationes.

Discipulus: Prius ostensum est generaliter quod papa non habet iudicem superiorem in terris. Nunc autem specialiter proba
 15 quod imperator vel aliquis laicus vel populus non est iudex ordinarius ipsius

Magister: Quod specialiter imperator non sit iudex *ordinarius* pape ostenditur primo sic. Inferior non est iudex ordinarius sui superioris, sed imperator est inferior papa et eius iurisdictioni subiectus, ergo etc. Maior est manifesta, unde dicit Nicholaus papa ut habetur di. 21 c. *Inferior*: “sole clarius exhibuimus non posse quemquam qui minoris auctoritatis est eum qui maioris est potestatis iudiciis suis addicere aut propriis diffinitionibus subiugare”. Minor vero sanctorum auctoritatibus comprobatur. Ait enim Gregorius Nazianzenus ut habetur di. 10 c. *Suscipitis*, scribens imperatoribus Constantinopolitanis: “suscipitis ne libertatem verbi libenter accipitis quod lex Christi sacerdotali vos subiicit pote-

6 secularis] We 7 – 8 nituntur] conantur We 9 terris] terra Bb Fi An Ly 10 terris] terra Ly 13 est] *omitted* We 14 iudicem] *omitted* Ly 15 est] *omitted* Bb 16 ipsius] ipsi Bb pape Fi An 17 ordinarius] *omitted* Bb Fi An Ly 19 est inferior] *omitted* Bb 21 ut] et Bb Fi An 21 21] 22 Bb Fi An We Ly 21 inferior] *Superior* Bb Fi An We Ly 22 quemquam] quicquam Bb Ly 22 est¹] in *added* Bb Fi Ly 24 minor] Maior Bb 25 nazianzenus] Nazanzenus Bb Fi An We Ly 25 10] 18 We 26 constantinopolitanis] Stantinopolitanis Bb 27 libenter] libertatem libenter Bb libertatem Fi An Ly 27 subiicit] subiecit Bb Fi An Ly subicit We

11 1 Dial. 6.1 21–23 col. 70 25–30 col. 20

stati atque istis tribunalibus subdit. Dedit enim et nobis potestatem, dedit principatum multo perfectionem principatibus vestris”. Item Felix papa ut habetur eadem di. c. *Certum* ait: “certum est hoc rebus vestris esse salutare ut cum de causis agitur Dei iuxta ipsius constitutum regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere non preferre”, et infra: “neque eius sanctionibus velle dominari cuius Deus voluit clementie tue pie devotionis colla submittere”. Hoc idem habetur di. 96 c. *Duo sunt* et c. *Si imperator*. Ex quibus et multis aliis habetur quod imperator est inferior papa.

Quod etiam multis rationibus nonnulli probare nituntur. Primo quia qui iurat alii fidelitatem est inferior illo cui iurat. Imperator prestat iuramentum fidelitatis pape (di. 63 *Tibi Domino*) ergo etc. Secundo quia imperator est inferior illo qui habet potestatem transferendi imperium de gente in gentem. Hanc potestatem habet papa (Extra *De electione, Venerabilem*) igitur etc. Tertio quia imperator est inferior illo qui potest eum excommunicationis sententia innodare. Hoc autem papa potest (di. 96 *Duo sunt*)

28 subdit | subdidit Ly 28 enim et | omitted Bb Fi An We enim Ly 28 nobis | vobis Bb Fi An 2 9 dedit | vobis added Bb An nobis added Fi We 29 vestris | omitted Bb 31 hoc | hic Ly Fi 31 vestris | hoc added Bb hic added Fi An ac added Ly 31 esse | est Bb Fi An Ly 32 constitutum | constitutionem Bb Fi An Ly 34 clementie | clementia Bb Fi An 35 96 | 90 Ly 35 si | omitted An 36 quibus | verbis added Ly 39 quia | omitted We 40 domino | Domine Bb Fi An 40 ergo | Io. Ly 41 quia | omitted Ly 43 venerabilem | *Venerabilibus* An omitted Ly 43–46 tertio ... etc | Tertio qui habet potestatem alium excommunicandi est superior. Sed papa potest excommunicare imperatorem, igitur. Maior patet, et minor probatur di. 96 *Duo sunt* Ly

30–35 ibid. 35 col. 340 35–36 col. 341 38 OP, II, p. 687. John of Paris, *De potestate regia et papali*, ch. 11 40 col. 246 43 col. 79 45 col. 340

ergo etc. Quarto quia qui potest deponi ab alio est inferior eo Imperator autem potest deponi a papa (15 q. 6 c. *Alius*) ergo etc. Quinto quia imperator est inferior illo qui in temporalibus et spiritualibus potest subditos imperatorum et regum legitimare.

50 Hoc potest papa (Extra *Qui filii sint legitimi* c. *Per venerabilem*) igitur etc.

Capitulum 7

Discipulus: Omittas istam materiam et alias rationes adducas ad probandum quod imperator non est iudex ordinarius pape.

Magister: Secunda ratio principalis ad hoc talis est. Imperator
5 non est iudex ordinarius illius qui imperialibus legibus est solutus, quia leges superioris subiectos astringunt nisi specialiter per superiorem sint exempti. Papa autem legibus imperialibus minime est astrictus (di. 10 c. 1 et c. *Quoniam*) ergo imperator non est iudex ordinarius pape. Tertia ratio est haec. Imperator non est
10 iudex ordinarius aliorum clericorum inferiorum ergo multo magis non est iudex ordinarius pape. Consequentia est evidens. Antecedens vero per innumeros sacros canones posset ostendi. Vnde in concilio Carthaginensi ut habetur 11 q. 1 c. *Placuit*, sic legitur: “placuit ut quicumque ab imperatore cognitione publicorum iu-

46 quia] *omitted* Fi An We Ly 46 qui] *omitted* Bb 47 15] 25 Bb Fi An Ly 47 6] 1 Bb Fi An We Ly 47 ergo] *omitted* Ly 48 quia] *omitted* Ly 48 in] *omitted* Ly 50 sint] sunt Bb Fi An We Ly 5 ordinarius] *omitted* We 6 superioris] superiores We 7 superiorem] superiores Fi An 7 autem] a *added* Ly 8 10] 18 Bb Fi An We Ly 9 haec] ista Ly 10 aliorum] aliquorum Ly 10 inferiorum] papa *added* Ly 10 multo] *omitted* Bb 13 11] 12 Bb Fi An Ly 13 sic] sicut Ly 14 ut] ne Ly 14 quicumque] clericus *added* Bb Fi An We Ly

diciorum petierit honore proprio privetur”. Ex quibus verbis colligitur quod imperator non est iudex ordinarius clericorum igitur etc. Quarta ratio est haec. Ille non est iudex ordinarius pape ad quem a papa appellare non licet. Sed non licet appellare a papa ad imperatorem (9 q. 3 c. *Ipsi* et c. *Cuncta*). Igitur imperator non est iudex ordinarius pape. Quinta ratio est haec. Imperator non est iudex illius cui Christus iura imperii commisit. Christus autem commisit iura imperii beato Petro et eius successoribus (di. 22 c. 1) ergo imperator non est iudex ordinarius pape.

Capitulum 8

Discipulus: Licet non dubitem nullum mortalium esse superiorem summo pontifice, tamen cupio scire quomodo ad rationes hoc probantes adversarii respondere conentur.

Magister: Non omnes qui tenent imperatorem esse superiorem et iudicem ordinarium pape in modo ponendi concordant, et ideo non eodem modo ad rationes prescriptas respondent.

Discipulus: Dic illos diversos modos ponendi.

Magister: Sunt quidam dicentes quod papa in spiritualibus imperatori minime est subiectus sed quantum ad iurisdictionem temporalem est sibi subiectus quantum est ex ordinatione Christi,

19 ipsi] *Papa* *We Ipse* Ly 21 commisit] Sed *added* Ly 22 successoribus] Christus commisit *added* Ly 23 22] 23 Ly 23 c.] q. Bb 4 conentur] tenentur Bb conantur Ly 11 subiectus] et *added* Ly

quia, *ut dicunt*, Christus quantum ad temporalem iurisdictionem nullum apostolum a iurisdictione temporali imperatorum exemit sed omnes voluit in huiusmodi principibus secularibus esse subiectos, in cuius signum ipse solvit pro propria persona tributum.

Alii autem dicunt quod imperator in quantum gerit personam populi christiani in omnibus tam spiritualibus quam temporalibus est superior papa et iudex ordinarius eius.

Discipulus: De iurisdictione temporali pape et imperatoris pertranseas quia in tractatu De dogmatibus Joh. 22-i de hoc plures tibi questiones movebo.

Magister: Tu forsitan aliter accipis iurisdictionem temporalem quam isti.

Discipulus: Accipio iurisdictionem temporalem pro illa cui aliquis est subiectus ratione prediorum que de imperatore tenet.

Magister: Aliter accipiunt ipsi.

Discipulus: Quomodo.

Magister: Dicunt quod iurdictio temporalis non solum respicit predia et temporales divitias sed etiam personas, quia omnes persone in dominio alicuius principis commorantes sive sint divites sive pauperes iurisdictioni principis sunt subiecte ita quod si deliquerint eos *debet* condigna animadversione punire nisi per principem vel superiorem alium sint exempte.

12 ut dicunt] ut Bb nec Fi An Ly 13 nullum] ullum Fi An 14 principibus] principatibus Ly 16 autem] omitted Ly 17 tam] in added Fi An 17 quam] in added Fi 19 – 20 pertranseas] transeas Fi An 24 temporalem] imperatoris added We 29 quia] omitted Bb 31 subiecte] subiecti We ut added Ly 31 ita quod] a quo Ly 32 deliquerint] delinquerint Bb Fi An 32 eos] omitted Ly 32 debet] debent Bb Fi An Ly 32 punire] puniri Ly 33 exempte] exempta Fi

15 cf. Matthew 17:23-26 16 Marsilius I.xv.4, II.viii.7-8, II.x.8 20 – 21 Ockham ultimately discussed these issues in 3.1 Dial. and 3.2 Dial. The *dogmata* of John were apparently examined in the lost original of 2 Dial. Cf. above, note to 1 Dial. 6.4 28 Marsilius I.xvii

Discipulus: Video quid per iurisdictionem temporalem intelligunt sed ignoro que spiritualia vocant. 35

Magister: Spiritualia vocant ea que religioni christiane sunt propria, que in nulla alia secta sunt reperta nec ad legem nature sunt spectantia, sicut que pertinent ad sacramenta ecclesiastica dispensanda et ad causas fidei terminandas, et in criminibus que directe contra christianam religionem committuntur. De huiusmodi enim imperator nisi sicut ceteri christiani se intromittere non debet, quia imperator christianus ratione sue dignitatis maiorem potestatem vel iurisdictionem nullatenus habet quam habuerunt imperatores pagani, illis enim imperatores christiani successerunt, et ideo idem ius cum illis et non aliud ratione imperii possidere noscuntur. Quia igitur de huiusmodi spiritualibus se intromittere ad imperatores paganos minime pertinebat, nec ad imperatorem christianum in quantum imperator est talia spectant. 40 45

Discipulus: Ergo secundum istos si papa homicidium, furtum, adulterium, et consimilia crimina que imperatores et reges pagani punire solebant committeret, imperator ipsum punire valeret. 50

Magister: Hoc nonnulli concedunt licet dicant quidam eorum quod non deberet eum deponere nisi incorrigibilis probaretur.

Discipulus: Modo opinionem istorum intelligo quamvis eam inter hereses reputem numerandam, de qua tecum in tractatu De dogmatibus Io. 22-i prolixius disputabo. Nunc autem dic qualiter ad rationes et auctoritates pro assertione contraria isti respondent. 55

34 – 35 intelligunt] intendunt Ly 36 ea] illa Ly 39 dispensanda] dispendenda Ly 39 – 40 et² ... directe] que directe in criminibus que Ly 40 christianam] Christi Ly 48 imperator est] imperatorem Ly 48 talia] omitted Bb 50 et reges] omitted Fi An 50 pagani] palam Ly 51 punire²] non added Fi An 52 licet] quidam added Fi An 52 eorum] omitted Bb 54 intelligo] et added Ly 55 hereses] heresim Bb 55 qua] omitted Bb illa tamen Ly 57 et] per Ly

35 See 3.2 Dial. 2.4 36–40 John of Paris, ch. 12 46–48 cf. IPP 12.20-22
52 John of Paris, ch.13; Marsilius II.viii.7-8 52 John of Paris, ch. 13

De secundo vero modo ponendi nihil dicas ad presens.

Magister: Ad primam negant minorem cum accipitur quod
 60 imperator est inferior papa et eius iurisdictioni subiectus quantum
 ad iurisdictionem temporalem ex ordinatione Christi, et ideo in
 huiusmodi papa non est iudex imperatoris licet forte aliquando
 fuerit iudex imperatoris in quantum commissarius vel delegatus
 populi Romani.

65 **Discipulus:** Ista sunt verba mirabilia et inaudita nec ea in-
 telligo, sed si potes fac me illa intelligere et tunc de eis certius
 iudicabo.

Magister: Ut ea intelligas debes scire quod secundum istos
 imperator et quilibet rex temporalis licet a Deo quodammodo
 70 mediate iurisdictionem suam habeat temporalem, quia secundum
 Apostolum ad Romanos 13 “non est enim potestas nisi a Deo”,
 tamen immediate iurisdictionem suam habet a populo, imperator
 a populo Romano, rex Francie a populo suo, rex Castelle a
 populo suo, et sic quilibet rex a populo suo habet
 iurisdictionem, nisi

75 sit aliquis rex cuius populus alicui alteri sit subiectus qui possit
 populo dare regem, quemadmodum imperatores quondam diver-
 sis populis reges dederunt quia illi populi imperatori et populo
 Romano subiecti fuerunt. Imperator *igitur* suam iurisdictionem a

58 vero] *omitted* We Ly 58 ponendi] probandi Ly 58 presens] sed infra c.
 10 *added* Ly 61 ordinatione] ordinatione Bb 62 huiusmodi] hoc Ly 62 –
 63 licet ... imperatoris] *omitted* Ly 62 forte] *omitted* Bb Fi An 65 nec]
 ego *added* Ly 66 me] ut Ly 66 illa] ipsa We 66 intelligere] intelligam
 Ly 66 certius] citius Ly 69 licet] habet Ly 70 suam] *omitted* We 70
 habeat] *omitted* Ly 71 est enim] est Bb Fi An We Ly 71 tamen] cum Ly
 72 a populo¹] *omitted* Fi An Ly 73 suo¹] rex Anglie a populo suo *added*
 Ly 74 rex] *omitted* Ly 74 iurisdictionem] suam *added* Ly 76
 populo] suo *added* Ly 78 igitur] *omitted* Bb Fi An Ly

71 Romans 13:1 71–72 Marsilius I.ix.2, I.xv.2

populo Romano obtinuit. Populus autem Romanus ex causa rationabili sicut imperatorem instituit ita eum potuit destituere eiusque iurisdictionem minuere et augere. Ex quo sequitur quod populus Romanus ex causa rationabili potuit imperatorem in aliquo casu alterius cui committeret iurisdictioni subiicere quare potuit pape causam imperatoris delegare, in quo casu papa tanquam delegatus seu commissarius auctoritate populi Romani super imperatorem iurisdictionem potuit obtinere, quam iurisdictionem beatus Petrus a Christo non suscepit et ideo papa in quantum successor beati Petri eam minime habet. 80 85

Discipulus: Nunc verba predicta intelligo, quamvis ipsa putem erronea, et ideo ad rationes factas accede. 90

Magister: Propter diversas opiniones antequam narrem quomodo ad rationes explicite respondetur oportet illas opiniones exprimere.

Discipulus: Dic que sunt ille opiniones.

Magister: Sicut tactum est prius sunt quidam dicentes quod Romanus pontifex nullam iurisdictionem habet vel potestatem ex ordinatione Christi ultra alios quoscunque presbiteros sed omnem dignitatem suam et potestatem ultra alios habuit ab imperatore vel ab ecclesia seu concilio generali. Alii dicunt quod beatus Petrus pro se et suis successoribus dignitatem papalem et primatum super omnes alios fideles recepit a Christo, sed ista di- 95 100

80 instituit] constituit Fi An 81 iurisdictionem] iurisdictioni We 81 et] vel Fi An 83 cui] cuius Ly 83 committeret] committeretur Ly 83 subiicere] subiacere Bb Fi An subicere We 89 ipsa] ea Ly 89 putem] reputem Ly 90 accede] attende Bb 91–92 quomodo] quo Ly 92 respondetur] respondeatur Ly 92 illas] *omitted* Fi An 95 sunt] *omitted* Bb 96 habet] habuit Ly 97 ultra] super Fi An 97 quoscunque] *omitted* We 99 seu] scilicet ex Ly

79 Marsilius I.xv.2, I.xviii 80–81 Marsilius I.xii.3 95 Marsilius II.xv; 1 Dial. 5.17 98–99 1 Dial. 5.18 99 1 Dial. 5.15 99 Marsilius II.xxii; 1 Dial. 5.19

gnitas et primatus ut dicunt consistit tantummodo in ordinando et
 preficiendo episcopos presbiteros et doctores populo christiano,
 nullam habens ex ordinatione Christi iurisdictionem coactivam
 105 annexam sicut nec habet res temporales annexas. Sed sicut pa-
 patus temporalia a fidelibus orthodoxis accepit ita a communita-
 te fidelium solummodo habuit iurisdictionem coactivam. Omnis
 enim communitas potest aliquem sibi preficere qui habeat po-
 testatem maleficos coercendi. Ecclesia autem fidelium ad hoc
 110 officium papam sibi prefecit, in nullo tamen iurisdictionem im-
 peratorum diminuendo etiam paganorum, quia hoc non potuit eo
 quod omnes catholici tunc temporis imperatoribus infidelibus su-
 biecti fuerunt.

Discipulus: Ego omnino vellem exire istam materiam de iuri-
 115 sdictione imperatoris et ad alium differre tractatum, et tu semper
 plus et plus trahis ad ipsam unde istis omnibus omissis breviter
 narra quomodo ad auctoritates et rationes inductas respondetur.

Magister: Sunt quidam unam responsionem dantes generalem
 ad omnes auctoritates asserentes quod papa habet iurisdictionem
 120 super imperatores et reges et quod quantum ad iurisdictionem est
 superior eis, dicentes quod tales auctoritates non continent veri-
 tatem et ideo sunt nullatenus admittende. Alii autem intellectum
 sanctorum patrum reputant consonum veritati sed dicunt quod
 nonnulli clerici ambitione et avaritia excecati verba eorum nimis
 125 large contra mentem eorum interpretati sunt.

102 dicunt] dicitur Bb Fi An 102 tantummodo] *omitted* Ly 105–106
 papatus] papa Ly 108 preficere] preferre We 110 papam] papatus Ly 110–
 111 imperatorum] dirumpendo vel Ly 114 exire] scire Fi 115 imperatoris
] imperatorum Ly 116 ipsam] ipsum Ly 117 et] *ad added* Bb Fi An 118
 responsionem] rationem Ly 120 imperatores] imperatorem We 120 quod]
omitted Ly 121 eis] *omitted* Ly 121 non] *omitted* Bb 122 ideo] et ideo
added Bb 124 clerici] *in added* Ly 125 interpretati sunt] sumunt Ly

Discipulus: Istorum responsiones volo audire.

Magister: Isti ad evidentiam responsionum suarum dicunt esse sciendum quod penitentia unum est de ecclesiasticis sacramentis et ideo pertinet ad prelatos. Quare ad ipsos spectat in foro conscientie penitentium peccata cognoscere et ipsis debitam penam iniungere. Et propter istam potestatem quam sacerdotes in foro conscientie habere noscuntur omnes christiani eis sunt subiecti. Extra autem forum conscientie nullam habent iurisdictionem a Christo immediate, sed illam habent a communitate fidelium vel ab illo in quem communitas fidelium suam transtulit potestatem.

Capitulum 9

Discipulus: Adhuc tu trahis me ad materiam quam nollem hic tractari et ideo quomodo ad auctoritates et rationes inductas respondetur narra succincte.

Magister: Ad primam auctoritatem Gregorii Nazianzeni respondetur quod per tribunal et principatum prelatorum intelligit potestatem quam in foro conscientie super penitentes noscuntur habere. Ista vero potestas quia spiritualis est et ordinatur ad vitam eternam consequendam multo perfectior est omni iurisdictione temporali coactiva regum et principum que principaliter instituta est ad temporalia disponenda. Ad auctoritatem Felicis pa-

127 responsionum] rationum Ly 128 est] *omitted* Bb 129 quare] Qualiter Ly 130 penam] penitentiam Fi An Ly 131 istam] penitentiam et *added* Ly 2 nollem] vellem Bb 3 tractari] tractare Ly 5 nazianzeni] Nazanzeni Bb Ly Nazazeni An We 6 quod] *omitted* Bb 7 penitentes] pentientes Ly 8 habere] prelati *added* We 8 ista] Ipsa We 9 omni] illa Ly 10 coactiva] *omitted* Fi An 11 ad¹] *omitted* We 11–12 pape] *omitted* Fi An

- pe respondetur quod regia voluntas in fide catholica addiscenda et sacramentis ecclesiasticis suscipiendis debet sacerdotibus esse subiecta si sacerdotes fidem retinent orthodoxam nichil contra
- 15 iustitiam imperantes. Si vero a catholica deviaverint veritate vel sibi quam de iure non habent usurpaverint potestatem reges in huiusmodi nullatenus sunt subiecti. Verba ergo Felicis pape sane intelligenda sunt et non sunt ex ambitione clericorum cupientium in populis et in clero contra doctrinam beati Petri apostoli domi-
- 20 nari in preiudicium regum et principum exponenda. Consimiliter respondetur ad c. *Duo sunt* et ad c. *Si imperator*. Nam dicunt isti papam a concilio generali et universali ecclesia aliquam potestatem habere super principes ultra illam quam habet a Christo et in quantum est successor beati Petri.
- 25 Ad primam vero rationem inductam ad probandum quod imperator est inferior papa, respondetur primo quod maior non est universaliter vera sed capit instantiam quando aliquis sponte iurat alii fidelitatem. Talis enim ante iuramentum non est semper inferior illo cui iurat quamvis per iuramentum quodammodo seip-
- 30 sum inferiorem illo efficiat Ad minorem vero dicitur dupliciter. Uno modo quod imperator nunquam iuravit fidelitatem pape nisi spontanea voluntate et ideo suis successoribus legem consimilem per tale iuramentum nequaquam imposuit. Aliter respondetur quod ex ordinatione Romanorum a quibus imperator suam habuit
- 35 iurisdictionem potuit imperator pape iurare et in hoc tenuisset

12 regia] illa Ly 13 suscipiendis] suscipienda Ly 14 contra] fidem seu added Ly 15 deviaverint] deviaverit An 17 huiusmodi] eis added We 19 contra] propter Ly 29 – 30 seipsum] se Fi An 30 efficiat] efficit Ly 31 iuravit] We 32 suis] sibi Ly 32 – 33 consimilem] similem Bb

19 1 Peter 5:2-3

papa non vicem beati Petri nec in hoc fuit vicarius Christi sed in hoc fuisset commissarius Romanorum. Ad secundam similiter respondetur quod papa non transtulit imperium a Grecis in Germanos in quantum vicarius Christi et successor beati Petri quia ratione vicariatus illius et successionis huiusmodi non habet maiorem auctoritatem super imperium quam super regnum Francorum vel Anglorum. Sicut igitur in quantum vicarius Christi et successor beati Petri non potest transferre regnum Francorum de una domo ad aliam, ita ratione vicariatus et successionis non potuit de gente in gentem transferre imperium Romanorum. Transtulit igitur imperium de gente in gentem auctoritate Romanorum qui sibi ex causa rationabili potestatem huiusmodi contulerunt. Ad tertiam respondetur tripliciter. Sunt enim quidam dicentes quod cum excommunicatio sit potius iurisdictionis quam ordinis papa in quantum vicarius Christi et successor beati Petri neminem excommunicare potest, sed potestatem excommunicandi habet ab universali ecclesia que in eum talem transtulit potestatem. Alii autem dicunt quod non papa sed imperator in imperio et rex in regno suo potestatem habet excommunicandi.

Discipulus: Istas opiniones puto erroneas sed tamen secundam magis abhorreo De ipsis tamen in alio tractatu *tecum* colloquutionem habebo. Nunc autem dic tertiam responsionem.

Magister: Tertia responsio est quod papa in quantum vicarius Christi habet potestatem excommunicandi, sed penam maiorem nullatenus inferendi. Dicunt enim quod ista est ultima pena quam

40 huiusmodi] huius An Ly 44 ad] in Ly 45 in gentem] *omitted* Bb 45 – 46 transtulit ... romanorum] *omitted* Ly 47 huiusmodi] huius An Ly 49 ordinis] idcirco *added* Ly 56 ipsis] ipsa Fi An 56 tecum] *omitted* Bb Fi An Ly 60 enim] quidam *added* Ly 60 ista] *omitted* Bb Fi Ly

60–61 John of Paris, ch.13

possunt ecclesiastici exercere. Isti igitur dicunt quod papa in hoc est imperatore superior sed tamen in aliis est inferior ipso, scilicet in omni iurisdictione temporalis. Ad quartam rationem respondetur quod papa non potest deponere imperatorem ratione papatus
 65 sicut nec ratione papatus potest deponere regem Francie. Sed sicut Zacharias papa regem Francorum auctoritate populi regni illius deposuit, et ita illi principaliter deposuerunt, et ut testatur glossa 15 q. 6 c. *Alius*: “dicitur deposuisse qui deponentibus consensit”, et ita papa auctoritate Romanorum posset imperatorem
 70 deponere. Ad quintam rationem respondetur quod papa ratione papatus non potest illegitimos in temporalibus legitimare. Si autem hoc fecit licite de facto, ratione alicuius alterius potestatis que non est annexa papatui hoc fecit.

Discipulus: Responde ad secundam rationem principalem.

75 **Magister:** Ad secundam rationem respondetur quod papa ratione papatus non est solutus legibus imperialibus que divinis legibus non repugnant licet aliunde forsitan sit solutus. Ad tertiam rationem principalem respondetur quod clerici nisi sint exempti auctoritate regum vel concilii generalis pertinent ad forum se-
 80 cularium potestatum. Ad quartam respondetur quod in temporalibus licet appellare a papa ad imperatorem nisi per universalem ecclesiam sit exemptus. Ad quintam dicitur quod Christus commisit Petro iura imperii terreni, hoc est potestatem super malos in spiritualibus non in temporalibus.

65 francie] Bohemie Ba 65 sed] *omitted* Ly 66 francorum] Francie Fi An 68 qui] quia Bb Fi An We Ly 68 – 69 consensit] consenserit Fi An 71 in temporalibus] *omitted* Fi An 73 hoc fecit] *omitted* Bb Fi 73 fecit] facit We 75 – 76 ratione papatus] *omitted* Fi An 77 non] minime Ly 80 quartam] rationem *added* Ly

68–69 Glossa, s.v. deposuit, col. 1083

Capitulum 10

Discipulus: Michi placet quod expeditisti te breviter de rationibus supradictis, tum quia in alio tractatu super ipsas redibo, tum quia non audivi quod frater M. de Cesena et sequaces sui quorum dicta contra dominum papam principaliter examinare propono dogmatizant vel sentiunt quod papa non habeat iurisdictionem coactivam vel quod imperatori subiectus sit. Ideo ad secundam assertionem quam recitasti in secundo capitulo huius sexti te converte et motiva illius enarra. 5

Magister: Illa assertio continet duas partes quarum prima est quod si papa esset de heresi graviter diffamatus ecclesia universalis et etiam concilium generale et aliqua alia congregatio vel persona potestatem inquirendi et coercendi ipsum haberet. 10

Discipulus: Circa hanc partem peto ut disseras primo an ecclesia universalis si papa esset de heresi graviter diffamatus super ipsum potestatem haberet. 15

Magister: Circa hoc ut dixi est una assertio quod sic, aliorum autem est assertio quod non, scilicet dicentium quod licet papa effectus hereticus ecclesie sit subiectus (quia eo ipso quod

3 supradictis] supradictas Fi An Ly 3 ipsas] ipsos Ly 4 cesena] Thesena
Ly 6 dogmatizant] dogmatizent Bb Fi An 6 sentiunt] sentiant Bb Fi An We
9 illius] omitted Bb 10 partes] omitted Ly 12 et¹] etiam omitted Ly 12 et²] etiam a d d e d L y 15 diffamatus] infamatus We 18 autem] omitted An
18 scilicet] Kn: omitted Bb Fi An We Ly

20 fit hereticus fit non papa), si tamen falso fuerit de heresi diffamatus non est subiectus ecclesie nec ecclesia in hoc casu habet potestatem aliquam super ipsum.

Discipulus: Motiva utriusque assertionis auscultabo libenter.

Primo autem allega motiva secunde assertionis.

25 **Magister:** Primum motivum est tale. Nulla falsa infamia potest persone vel collegio aut congregationi iurisdictionem aut potestatem conferre. Sed papa de heresi minime diffamatus non est de iurisdictione ecclesie nec subest ei. Igitur nec papa falso de heresi diffamatus ecclesie est subiectus. Secundum motivum est

30 tale Ille qui in aliqua causa est aliis superior non est in eadem causa inferior illis, quia in eadem causa idem respectu eiusdem vel eorumdem non potest esse superior et inferior. Manens verus papa in causa fidei est omnibus aliis superior, quia si omnes christiani sibi in causa fidei erronee dissentirent om-

35 nes de iure licet de facto non posset coercere deberet. Ergo papa propter nullam falsam infamiam fit subiectus ecclesie in causa heresis. Tertium motivum est tale. Si papa de heresi diffamatus iudicio ecclesie esset subiectus, ecclesia posset iudicare de ipso.

Hoc autem non potest fieri quia cum ecclesia universalis simul
40 conveniri non possit oportet generale concilium convocari ad definiendum de causa pape. Sed nullus potest absque papa generale concilium convocare, nec ipse potest compelli per aliquem gene-

20 fit¹] sit Ly 20 fit²] fiet Ly 20 falso] false Fi An 23 auscultabo]
ascultabo Fi An We 25 motivum] dicte assertionis *added* We 26 vel]
omitted Fi An 32 et] vel Bb 32 inferior] Sed papa *added* We 32 verus]
vere Ly 35 de²] *omitted* We 35 posset] potest Ly 36 fit] sit Fi An 37
motivum] eorum *added* Fi An 40 conveniri] convenire We 40 possit]
potest Ly 40 convocari] convocare Ly 42 convocare] vocare Ly

rale concilium congregare, quia si aliquis posset eum compellere
 generale concilium congregare ille esset superior papa, et ita ali-
 qua persona esset superior papa quod non est verum ut dicunt. 45
 Ecclesia ergo universalis de papa iudicare non potest, et ita papa
 quantumcunque fuerit de heresi diffamatus ecclesie minime est
 subiectus.

Predicta assertio etiam auctoritatibus et exemplis videtur pos-
 se probari. Plures vero auctoritates hoc expresse sonantes supra 50
 primo c. huius sexti sunt inducte. Hoc etiam alia auctoritate simul
 et exemplo probatur. Nam prout recitatum est supra ubi inquisi-
 tum est an papa possit hereticari, Nicholaus papa ut legitur di.
 21 c. *Nunc autem* ait: “tempore Diocletiani et Maximiani au-
 gustorum Marcellinus episcopus urbis Rome qui postea insignis 55
 martyr effectus est, adeo compulsus est a paganis ut templum
 eorum ingressus grana thuris super prunes imponeret, cuius rei
 gratia collecto numerosorum episcoporum concilio et inquisitio-
 ne facta, hoc idem pontifex se egisse confessus est. Nullus tamen
 eorum proferre sententiam in eum ausus est dum ei sepiissime 60
 omnes dicerent ‘tuo ore iudica causam tuam non nostro iudicio’
 et iterum ‘noli audiri in nostro iudicio sed collige in sinu tuo cau-
 sam tuam’ et rursum ‘quoniam ex te’ inquiunt ‘iustificaberis aut
 ex ore tuo condempnaberis’ et iterum dicunt ‘prima sedes non
 iudicabitur a quoquam’”. Ex quibus verbis datur intelligi quod 65
 beatus Marcellinus fuit de heresi diffamatus, nec mirum cum ac-

49 etiam] *omitted* Ly 50 vero] namque Ly 51 etiam] et Bb 53 possit]
 posset Ly 55 rome] Romane Ly 56 est²] fuit Ly 58 numerosorum]
 universorum Bb Fi An We Ly 59 pontifex] papa We 60 eorum] illorum Bb
 Fi An We Ly 62 et ... iudicio] *omitted* Ly 63 quoniam] quomodo Bb
 Fi An Ly 63 inquiunt] inquit We 64 condempnaberis] dampnaberis Bb Fi
 An Ly 64 et] *omitted* Ly 64 iterum] item Ly 65 iudicabitur] iudicatur
 We

tum hereticalem commiserit. Ex quo enim idolis immolavit fuit de apostasia perfidie vehemente suspectus, quare potuit de heresi graviter diffamari. Hoc tamen non obstante nemo episcoporum
 70 fuit ausus in ipsum proferre sententiam. Ergo quantumcunque papa fuerit de heresi diffamatus nullius est subiectus iudicio.

Discipulus: Ista ratio non videtur concludere quod papa de heresi diffamatus non sit subiectus ecclesie universali et concilio generali, quia auctoritas Nicholai non loquitur de ecclesia
 75 universali et de concilio generali, sed de quibusdam episcopis qui convenerunt ad inquirendum de causa pape Marcellini.

Magister: Dicunt alii quod auctoritas predicta Nicholai manifeste declarat quod papa de heresi diffamatus etiam ecclesie universali et concilio generali minime est subiectus, quia (secundum
 80 beatum Hilarium “intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi”) ad intelligendum verba predicta que Nicolaus papa recitat recurrendum est ad causam dicendi. Causam autem quare episcopi qui convenerant ad inquirendum de facto pape dixerunt “tuo ore iudica causam tuam non nostro iudicio” ipsimet
 85 assignant dicentes “prima sedes non iudicabitur a quoquam”. In verbis istis insinuant aperte quod summus pontifex etiam in casu illo in quo fuerunt, scilicet si summus pontifex fuerit de heresi diffamatus, a nullo est penitus iudicandus, et ita nec ab ecclesia

67 hereticalem] hereticale We hereticum Ly 68 vehemente] vehementer We Ly 68 quare] quia Ly 69 non] omitted An 70 quantumcunque] quancuncque Ly 75 et] vel We 75 de] omitted We Ly 78 etiam] est Ly 79 et] vel Ly 79 concilio] collegio Ly 79 est] omitted Ly 80 hilarium] Hylarium Bb Hyllarium We 81 intelligendum] ergo added We 83 qui] omitted We 83 inquirendum] querendum Bb Fi An 83 pape] cum added Ly 85 in] quibus added We 86 etiam] omitted Fi An

universali nec a concilio generali est papa diffamatus de heresi
iudicandus quia ex quo ipsi quorum verba approbantur a cano- 90
ne minime distinxerunt nec **nos** debemus distinguere. Secundo
probatum eadem assertio de Symacho papa de quo legitur in decretis
di. 17 § *Hinc* in hec verba: “episcopi vero in synodo residentes
congregata auctoritate eiusdem Symachi dixerunt ‘Symachus papa
sedis apostolice presul ab huiusmodi opinionibus 95
impetitus quantum ad homines respicit sit immunis et liber
cuius causam totam Dei iudicio reservamus ’”. Ex quibus verbis
colligitur quod Symachus papa iudicio synodi non erat subiec-
tus licet fuerit de heresi diffamatus quia ut notat glossa ibidem
iste opiniones quibus fuerat Symachus impetitus causam heresis 100
contingebant, ait enim: “primo fuit” scilicet Symachus “accusa-
tus de heresi, sed cum appareret calumnia accusantis postea fuit
absolutus ut hic dicitur”.

Capitulum 11

Discipulus: Ad presens sufficiant iste allegationes pro asser-
tione predicta et ideo motiva assertionis contrarie non differas
allegare.

91 nos] *omitted* Bb Fi An Ly 92 assertio] per exemplum *added* We 92
papa] pape Fi 92 in decretis] *omitted* Ly 93 17] 1 vel 11 Fi An 93 vero
] *omitted* Bb Fi An We Ly 96 impetitus] impeditus Fi An Ly 97
reservamus] servamus Ly 99 de] *omitted* Ly 99 diffamatus] Preterea
added Ly 100 impetitus] impeditus Fi An Ly 103 hic] ibidem Ly 3 non]
omitted Bb

93 – 97 Gratian, *dictum post* c.6, § *Hinc*, cols. 52-53 101 – 103 Gloss, s.v.
immunis, col.72

5 **Magister:** Quod papa si de heresi diffametur sit subiectus iudicio universalis ecclesie nonnulli conantur ostendere. Primo sic. Ille qui potest accusari et iudicari de heresi est subiectus iudicio universalis ecclesie si fuerit de heresi diffamatus. Papa autem potest de heresi accusari et iudicari (di. 40 *Si papa*) ergo etc. Se-
 10 cundo sic. Qui potest ab aliquo reprehendi pro heresi est subiectus in eadem causa iudicio universalis ecclesie. Sed papa potest pro heresi ab aliquo reprehendi. Hoc probatur per exemplum de beato Petro quem beatus Paulus quia non ambulabat ad veritatem evangelii reprehendit ad Gal. 2. Ergo papa si fuerit de heresi diffamatus iudicio universalis ecclesie est subiectus. Tertio sic. Minor iudicio superioris est subiectus. Sed papa est minor universali ecclesia sicut orbis maior est urbe ergo etc. Quarto sic. Nulli corpori sufficienter est provisum nisi membra putrida que totum corpus valent inficere possint abscindi. Sed tota ecclesia militans unum
 20 corpus est teste Apostolo ad Rom. 12. Ait: “unum corpus sumus in Christo”. Istius autem corporis papa est membrum quoddam. Ergo non est sufficienter provisum ecclesie nisi papa possit abscindi per ecclesiam si hereticam incurrerit pravitatem. Cum ergo Christus non defecerit in necessariis ecclesie militanti sequitur
 25 quod per ecclesiam militantem papa si efficiatur hereticus potest abscindi et per consequens si fuerit de heresi diffamatus iudicio universalis ecclesie est subiectus. Quinto sic. Ille qui est de aliquo crimine denunciandus ecclesie, iudicio universalis ecclesie si fue-

5 si] sic Na Ly 5 diffametur] diffamatus Ly 9 40] 4 Ly 9 ergo] *omitted* We 13 ambulabat] ambulavit We 15 minor] Maior Bb 16 – 17 ecclesia] ecclesie Bb 20 apostolo] qui *added* We 20 ad] qui Ly 21 quoddam] *omitted* Ly 23 incurrerit] incurrat Ly 24 christus] *omitted* Fi An 24 militanti] militantis Ly 25 efficiatur] afficiatur Bb

9 col. 146 14 Galatians 2:14 20–21 Romans 12:5

rit diffamatus est subiectus. Sed papa potest pro crimine heresis denuntiari ecclesie, Christo dicenti Matth. 18: “si autem peccaverit in te frater tuus”, et post: “si non audierit eos dic ecclesie”. Ex quibus verbis colligitur quod cum papa censendus sit frater, ipse potest pro crimine potissime heresis denuntiari ecclesie, ergo si fuerit de crimine heresis diffamatus iudicio ecclesie est subiectus. 30

Capitulum 12

Discipulus: De ecclesia universali an sibi summus pontifex sit subiectus que dixisti sufficiant. Nunc autem sententias peritorum de concilio generali, an super papam de heresi diffamatum iurisdictionem vel potestatem obtineat aperire digneris. 5

Magister: Sunt nonnulli dicentes quod concilium generale super papam de heresi diffamatum nullam habet iurisdictionem omnino, quod pluribus rationibus nituntur ostendere. Est autem prima ratio talis. Ecclesia universalis non habet iurisdictionem super papam de heresi diffamatum, sicut nituntur per rationes prius adductas ostendere. Ergo multo fortius concilium generale non habet iurisdictionem super papam de heresi diffamatum. Secundo sic. Nulla congregatio specialis in quacunque causa habet iurisdictionem super papam, cum in omni causa quolibet congregatio particularis papa inferior sit censenda. Concilium autem generale est quedam congregatio particularis seu specialis quia omnes christianos minime comprehendit. Ergo concilium generale non habet iurisdictionem super papam. Tertio sic. Illa congregatio que potest contra fidem errare non habet iurisdictionem super papam 10 15

30 autem] *omitted* Bb Fi An We Ly 31 tuus] etc. *added* We 31 eos] te Bb Fi An Ly 5 aperire] experire Bb 7 diffamatum] infamatum Ly 8 rationibus] *omitted* Bb 8 – 9 est ... talis] quarum prima talis est Fi An 9 non] nullam Ly 10 sicut] quod Ly 10 prius] post Ly 13 sic] *omitted* Ly 13 causa] generale non *added* Bb 14 causa] casu Ly 15 sit] *omitted* Bb

30–31 Matthew 18: 15, 17 10–11 1 Dial. 6.10

20 de heresi mendaciter diffamatum. Generale autem concilium po-
 test contra fidem errare sicut nonnulli per plures rationes probare
 nituntur, ergo etc. Quarto sic. Illa congregatio que in causa here-
 sis est inferior papa etiam de heresi diffamato non est in eadem
 causa papa superior. Sed totum concilium generale preter papam
 25 est in causa heresis papa inferius quia si totum concilium gene-
 rale preter papam etiam de heresi mendaciter diffamatum contra
 fidem erraret ipse omnes de iure punire deberet Ergo in causa
 heresis papa concilio generali est superior.

Discipulus: Totum concilium generale preter papam non po-
 30 test contra fidem errare quia Deus qui promisit fidem catholicam
 usque ad finem seculi duraturam non permetteret.

Magister: Ista responsio impugnatur, tum quia esto quod to-
 tum concilium generale preter papam erraret nequaquam fides
 christiana desineret, quia salvaretur in papa et in multis aliis. Fi-
 35 des autem in solo papa posset salvari quemadmodum tempore
 passionis Christi in unica muliere remansit. Tum quia unus po-
 test ad se trahere totum concilium generale, et unus potest toti
 residuo concilii generalis contradicere, sicut notatur di. 31 c. *Ni-*
cena. Ergo multo fortius papa qui est principalis et caput concilii
 40 generalis potest toti residuo contradicere et per consequens resi-
 duo minime est subiectus. Quinto sic. Illa congregatio que nullam
 auctoritatem habet nisi a papa, et que absque papa congregari non

24 papa] pape Bb Fi An 26 de] *omitted* Bb 27 punire] puniret Bb 28
 concilio ... superior] non est inferior concilio generali We 32 – 33 totum]
omitted Fi An 35 solo] sola Fi An 35 posset] potest Ly 35 salvari]
 servari Ly 36 remansit] mansit Bb 36 unus] nus Fi An 38 31] 13 Bb Fi
 An Ly

potest nullam habet iurisdictionem super papam nisi papa sponte eius iudicio se submittat. Sed concilium generale nullam habet iurisdictionem seu potestatem aut auctoritatem nisi a papa nec potest absque eius mandato aliququaliter celebrari. Igitur papa nisi voluntarie se submittat iudicio concilii generalis minime est subiectus. 45

Capitulum 13

Discipulus: Quomodo allegatur in contrarium manifesta.

Magister: Quod papa iudicio generalis concilii sit subiectus quidam moliuntur ostendere. Primo sic. Ecclesia universalis iurisdictionem obtinet super papam de heresi diffamatum. Igitur et ista congregatio que vicem gerit universalis ecclesie iurisdictionem habet super papam de heresi diffamatum. Concilium autem generale gerit vicem universalis ecclesie ergo etc. Secundo hoc probatur sic. Diffamatus de aliquo crimine est iudicio concilii generalis subiectus si eidem concilio super obiecto crimine respondere tenetur. Papa autem diffamatus de heresi generali concilio respondere tenetur. Vnde et in decretis 2 q. 7 § *Item cum Balaam* sic legitur: “Symachus papa in Romana synodo dignitate sua expoliatus, prius statui pristino reddi decernitur, ut tunc veniret ad causam, et si ita recte videretur accusantium propositionibus re- 5 10 15

44 eius] eorum We46 igitur] si added Ly 46–47 nisi] non
Ly 47 minime] ei added Ly 5–7 igitur ... diffamatum] omitted We
6 vicem] vitam An 8 gerit] tenet Ly 8–9 hoc probatur] omitted Ly
9–10 iudicio ... generalis] concilio generali We
10 si] et Ly 12 et] omitted We 12 §] c. Ly 12 item ... balaam] Nos Ly 12
cum] omitted Bb Fi An We Ly 13 in] omitted Bb 14 decernitur] precipitur Bb
Fi An We Ly 14 tunc] dic We 15 recte] rectum Ly Bb Fi An 15 videretur]
videtur Bb Fi An Ly 15–16 responderet] respondetur Bb Fi An

12–19 Gratian, *dictum post c. 41, § Item cum Balaam*, cols. 497–498

sponderet. Digna res visa est maximo numero sacerdotum atque mereretur effectum. Et cum postmodum ordinaretur quomodo esset accusandus, prefatus papa, ut causam diceret, occurrebat, sed ab emulis est impeditus”. Ex quibus verbis datur intelligi quod

- 20 Symachus papa qui fuit de heresi accusatus sicut notatur in glossa di. 17 § *Hinc*, coram synodo respondere debebat. Ergo in causa heresis concilium generale est super papam de heresi diffamatum. Tertio per glossas super decretis hoc probatur. Ait enim glossa di. 19 c. *Anastasius*: “papa tenetur requirere consilium
25 episcoporum quod verum est ubi de fide agitur et tunc synodus maior est papa”. Hiis verbis patenter asseritur quod in causa fidei synodus maior est papa. Item glossa di. 15 c. *Sicut* dicit in hec verba: “videtur ergo quod papa non possit destruere statuta concilii quia orbis est maior urbe unde requirit papa consensum
30 concilii (di. 19 c. *Anastasius*) arg. contra di. 17 § *Hinc etiam* et Extra *De electione* c. *Significasti* ubi dicitur concilium non posse pape legem imponere et 35 q. 9 c. *Veniam* sed intellige quod hic dicitur circa articulos fidei”. Ex quibus verbis colligitur quod circa articulos fidei synodus maior est papa et sibi legem potest
35 imponere et per consequens in causa fidei synodus iurisdictio-

16 maximo] maxime Ly 16 numero] munere Bb An nume Fi 17 quomodo] omitted Bb 19 est] omitted Fi An 20 notatur] notat We 20 in] omitted We 22 super] supra We 23 sic] omitted Bb We Ly 24 consilium] concilium Bb 28 ergo] omitted Bb Fi An Ly 30 anastasius] 71 added Ly 30 contra] 19 Ly 30 di²] 1 added Ly 30 17] 16 Bb Fi An We omitted Ly 30 etiam] omitted Ly 31 significasti] *Signati* Bb Fi An Ly *Signasti* We 31–32 posse] potest Bb Fi An We Ly 32 35] 15 Ly 33 hic] hoc Fi An Ly

21 Gloss, s.v. immunis, col. 72 24–26 Gloss, s.v. concilio, col. 87 27–33 Gloss, s.v. presumit, col. 55 30 col. 64 30 Gratian, *dictum post* c.6, § *Hinc etiam*, cols. 52-53 31–32 cols. 49-50 32 col. 1285

nem habet super papam. Item glossa di. 21 c. *Nunc autem* ait: “queritur quare isti episcopi non deposuerunt papam cum esset confessus de heresi ut di. 40 c. *Si papa*, dicit Hug. quia paratus erat corrigi, licet enim papa vel alius sit hereticus si tamen paratus est corrigi non deponitur ut 24 q. 3 c. *Dixit Apostolus*, vel 40 ideo non debebant ipsum deponere quia coactus fecit”. Ex quibus verbis datur intelligi quod episcopi potestatem habent deponendi papam de heresi accusatum licet non debeant ipsum semper deponere quia aliquando non est dignus deponi. Causam tamen pape habent audire et ita potestatem obtinent super ipsum. 45

Capitulum 14

Discipulus: Allegationes prescripte me fere ad perplexitatem inducunt. Durum enim michi videtur asserere quod oves super pastorem, membra super caput, filii super patrem, discipuli super magistrum, subditi super praelatum, iurisdictionem aut potestatem vel auctoritatem obtineant presertim cum iniqua 5 et falsa infamia iurisdictionem non debeat nec possit tribuere. Et ideo grave apparet dicere quod papa de heresi mendaciter diffamatus propter tale minifamiam cuiuscunque vel quorumcunque subdatur iudicio, maxime cum impossibile minime videatur quod

36 21] 31 *added* Ly 36 nunc] *Sicut* Bb 37 queritur] *omitted* Ly 37 episcopi] *omitted* Bb Fi An We Ly 37 deposuerunt] deposuerint We 38 confessus] accusatus Fi An 38 40] 60 Ly 38 dicit] dicens Ly 38 hug] hic We *omitted* Fi An Ly 38 quia] quod Bb Fi An We Ly 40 ut] et *added* Ly 41 debebant] debebat Bb Fi An Ly 4 iurisdictionem] habent *added* Fi 5 obtineant] obtinent Bb 9 impossibile] possibile We 9 videatur] videtur Ly

10 tota fides catholica in papa solo remaneat saltem pro aliquo tem-
pore brevi. Ex alia parte zelus fidei christiane me subtiliter angit
ne dicam nullam debere fieri inquisitionem aut iudicium de papa
super crimine heresis diffamato, quia cum probabiliter teneam pa-
pam posse hereticam incurrere pravitatem, si de ipso nulla posset
15 inquisitio fieri tota fides posset periclitari. Vnde si aliqui istam
perplexitatem nituntur dissolvere mihi revela.

Magister: Est quaedam assertio quod propter nullam infa-
miam falsam habet ecclesia iurisdictionem super papam. Si ta-
men papa fuerit de heresi taliter diffamatus quod sine scandalo
20 ecclesie vel periculo fidei tolerari non posset non solum univer-
salis ecclesia aut concilium generale sed etiam episcopi habent
potestatem inquirendi de ipso, quem si deprehenderint manifeste
hereticum ipsum debent coercere vel aliis denunciare pravitatem
eiusdem.

25 **Discipulus:** Ista assertio contradictionem videtur includere. Vna
enim pars alteri apparet repugnare. Si enim nulla persona super
papam de heresi diffamatum habet iurisdictionem nulla persona
valebit de ipso de iure inquirere quia non ad inferiorem nec ad
parem sed ad superiorem iurisdictionem habentem officium in-
30 quisitionis spectare dinoscitur.

Magister: Ad illam obiectionem respondetur quod sicut in-
quisitio ad superiorem spectat ita etiam citatio pertinet ad superio-
rem. Non enim par vel inferior potest regulariter suum superiorem
citare, sed citare est iurisdictionem habentis. Et tamen hoc non
35 obstante potest in casu quis iurisdictionem minime habens super
alium citare eundem. Si enim probabiliter dubitatur an iudex ha-

11 subtiliter] fortiter We 12 debere] deberem We 13 quia] quare Ly 18
iurisdictionem] iurisdictione We 20 posset] possit We
25 includere] concludere Ly 28 de²] omitted Ly 36 eundem] eum Ly
36 enim] autem Ly 36 – 37 habeat] haberet Bb Fi An Ly

beat iurisdictionem super aliquem ipsum debet et potest citare,
et citatus ire tenetur et ostendere quod citatio non tenet. Quod
si non fecerit poterit ipsum alius excommunicare et propter con-
tumaciam iudex qui nullam habuit iurisdictionem super ipsum 40
incipit iurisdictionem super eum habere quantum ad hoc quod
ipsum potest excommunicationis sententia innodare (Extra *De*
appellationibus, Si duobus).

Sic **est**, ut dicunt, de inquisitione dicendum: quod licet in-
quirere regulariter ad superiorem pertineat, si tamen probabiliter 45
dubitatur de aliquo, qui non potest recurrere ad superiorem an ha-
beat super alium iurisdictionem et potestatem inquirendi, et non
aliter nisi inquirendo (an scilicet super alium habeat iurisdictionem)
ad veritatem poterit pervenire, licebit sibi de ipso inquirere
ut cognoscat an ille ad eius iurisdictionem pertineat. Sic dicunt 50
esse in proposito, quia eo ipso quod papa de heresi tam graviter
diffamatur quod talis infamia absque scandalo ecclesie et periculo
fidei dissimulari aut tolerari non possit, prelati possunt probabiliter
dubitari an papa sit catholicus vel hereticus, quia de
diffamato dubitandum est ante inquisitionem et examinationem 55
cause an fama veritati innitatur, et per consequens dubitandum
est an diffamatus crimen super quo diffamatur commiserit. Si au-

37 aliquem] tamen *added* Ly 39 alius] *omitted* Ly 40 habuit] habet Ly
41 incipit] *omitted* Bb Fi An Ly 41 habere] *gap* Fi An haberet Ly 43 si
] *omitted* Ly 44 est] *omitted* Bb Fi An Ly 44 ut] *omitted* Ly 48 habeat]
habuit Bb Fi An 51 esse] quod est Ly 51 de] *omitted* Bb 52 diffamatur
] diffamatus Bb We 53 possit] posset Ly 54 papa] **taliter**
diffamatus ad iurisdictionem ipsorum pertinet quia propter talem
infamiam probabiliter dubitent an papa *added* We Vc* Va Ba 55
inquisitionem] *omitted* Ly 55 et] *omitted* Ly 56 veritati] veritate We 56
innitatur] nitatur We

tem prelati probabiliter dubitant an papa de heresi diffamatus sit catholicus vel hereticus sequitur quod probabiliter dubitant an
60 papa sit de iurisdictione ipsorum effectus. Nam si fama est falsa non est de iurisdictione ipsorum quia papa manens papa propter falsam infamiam non est de iurisdictione quorumcunque. Falsa enim infamia nullam iurisdictionem tribuit. Si autem fama continet veritatem papa **taliter** diffamatus est vere hereticus. Si autem
65 est vere hereticus est de iurisdictione catholicorum. Sicut igitur prelati catholici probabiliter dubitant an papa de heresi diffamatus sit catholicus vel hereticus ita dubitant probabiliter an sit de iurisdictione ipsorum effectus. Ex quo autem probabiliter dubitant an sit de iurisdictione ipsorum effectus, si ad veritatem aliter
70 quam inquirendo nequeunt pervenire an papa sit de iurisdictione ipsorum effectus ipsi tenentur de ipso inquirere an scilicet papa de heresi diffamatus sit eorum iurisdictioni subiectus. Hoc autem non possunt inquirere nisi inquirendo an papa de heresi diffamatus sit hereticus vel catholicus Ergo in hoc casu prelati catholici
75 habent potestatem inquirendi de papa super heresi mendaciter diffamato, licet in rei veritate iurisdictionem non habeant super ipsum. Sicut potest quis alium citare cuius tamen in rei veritate non est iudex.

Capitulum 15

59 probabiliter dubitant] probare habent Ly 64 taliter] talis Bb Fi An Ly Ba 64 vere] verus We 65 est¹] omitted Ly 65 vere] verus We 65 catholicorum] **quia omnis hereticus est minor omni catholico et est de iurisdictione prelatorum catholicorum** added We Vc* Va Ba 69 – 71 si ... effectus] omitted Ly 70 an] scilicet added We 72 heresi] sic added Ly 72 – 74 sit ... diffamatus] omitted L y 73 nisi inquirendo] omitted An 74 catholicus] catholicos Ly

Discipulus: Ex predictis michi est data occasio multa querendi. Ante omnia tamen expostulo ut ostendas quibus rationibus vel auctoritatibus possit assertio supradicta muniri.

Magister: Per rationes fundatas in scriptura divina et dictis sanctorum patrum predicta assertio videtur posse probari, quam tamen primo exemplo patentissimo ut nonnullis apparet quidam demonstrare nituntur. Nam sicut allegatum est supra beato Marcellino papa de heresi diffamato eo quod actum hereticalem idolatrie videlicet commisisset, plures episcopi convenerunt et inquisitionem de ipso fecerunt Inquisitione autem facta quia papam non deprehenderunt hereticum ipsum iudicare nolebant sicut nec poterant. Ex quo datur intelligi quod de papa de heresi diffamato catholici potestatem habent inquirendi et debent inquirere an fama contineat veritatem.

Discipulus: Notorium fuit quod beatus Marcellinus commiserat idolatriam et per consequens quod esset hereticus et ita non est simile de beato Marcellino et de papa mendaciter de heresi diffamato.

Magister: Istam responsionem excludunt dicentes quod quavis esset notorium apud infideles et etiam apud quosdam catholicos quod beatus Marcellinus sacrificasset idolis, tamen hoc non erat notorium apud episcopos qui ad concilium convenerunt nec erat notorium apud quoscunque quod ipse erat hereticus, et ideo

2 data] dato We 2 multa] manifesta Ly 2–3 querendi] inquirendi Fi An 3 omnia] *omitted* Ly 7 primo] *omitted* Ly 8 demonstrare] monstrare Ly demonstrare We 8 supra] de *added* Ly 9 hereticalem] hereticale We 10 videlicet] videtur Ly 10 commisisset] commisisse Ly 11 fecerunt] et *added* Ly 11 autem] *omitted* Ly 11 papam] ipsum Ly papa We 13 de¹] *omitted* We 14 inquirendi] inquirere Ly 14 et ... inquirere] *omitted* Ly 16 notorium] Notum Ly 16 beatus] *omitted* Bb 17 idolatriam] idolatrie Bb 18 beato] papa Ly 20 responsionem] rationem Ly 20 excludunt] *omitted* Fi An 21 notorium] notum Ly 21 infideles] fideles Ly 23 nec] etiam *added* We 24 quoscunque] quosdam Ly 24 erat²] esset Ly

25 dubitabant episcopi an esset hereticus, et forte magis credebant
quod non esset hereticus, sicut nec fuit hereticus. Quia tamen ne-
sciverunt veritatem et ipse fuit de heresi diffamatus convenerunt
catholici et inquisierunt sollicitate veritatem. Si enim veritatem sci-
vissent superfluo inquisivissent. Inquisierunt ergo de facto pape
30 et ita de papa infamato de heresi est inquisitio facienda.

Discipulus: Adhuc instatur contra dictum exemplum, quia be-
atus Marcellinus non fuit infamatus de heresi sed de idolatria
tantummodo, et ita exemplum propositum nequaquam concludit
intentum illorum.

35 **Magister:** Istam instantiam excludunt dicentes quod eo ipso
quod fuit diffamatus de idolatria fuit diffamatus de heresi quia
omnis idolatra de quo nescitur an timore mortis vel sponte im-
molatur idolis de heresi est suspectus, et ita diffamare aliquem
de idolatria antequam constet ipsum idolatrare solummodo timore
40 mortis est ipsum infamare de heresi. Cum ergo beatus Marcelli-
nus commiserit idolatriam antequam rediit et penitentiam egerit
et confitebatur se idolatrasse timore mortis tantummodo, nescie-
batur an pravitatem hereticam incurrisset. Et ita constat quod be-
atus Marcellinus fuit de heresi diffamatus. Item ut dicunt isti esto
45 quod beatus Marcellinus non fuerit de heresi diffamatus habent
intentum per dictum exemplum quod catholici potestatem habent
inquirendi de papa de heresi diffamato, nam non est maior ratio
quod catholici habeant potestatem inquirendi de papa de crimine

26 non] *omitted* Ly 26 sicut ... hereticus²] *omitted* F i A n Ly 27 et]
omitted Ly 27 fuit] f uerit We *omitted* Bb 27 diffamatus] et *added* Ly 28
enim] autem Ly 29 superfluo] superflue Ly convenissent vel *added* Ly
29 ergo] enim Bb 30 infamato] diffamato Fi We 32 infamatus]
diffamatus We 33 propositum] positum Ly 34 illorum] *omitted* Bb 37 –
38 immolatur] immolat We immolaverit Ly 39 solummodo] solum Ly 41
rediit] rediret Ly 41 egerit] egit We ageret Ly 42 confitebatur]
confiteretur Ly 45 fuerit] fuit Bb Fi An 45 habent] tamen *added* Ly 46
quod] quia Ly 48 habeant] maiorem *added* Ly 48 de²] super We

idolatrie diffamato quam de papa super crimine heresis diffamato. Cum ergo catholici habeant potestatem inquirendi de papa super crimine idolatrie diffamato sequitur quod habent potestatem inquirendi de papa super crimine heresis diffamato. 50

Discipulus: Dicerent aliqui quod certum fuit beatum Marcellinum idolatrasse et ideo potuerint catholici merito inquirere de facto eius, sed si papa aliquis esset diffamatus de heresi non esset propter hoc certum ipsum sensisse hereticam pravitatem et ita non est simile de beato Marcellino et de papa super crimine heresis diffamato. 55

Magister: Istam instantiam dicunt esse nullam quia inquisitio non debet esse de certis sed de dubiis. Qui enim scit certiorari non debet et per consequens superfluo inquit quis nisi inquirat propter sua vel aliorum dubia excludenda. Si ergo fuit certum et notorium episcopis qui convenerunt ad concilium beatum Marcellinum idolatrasse de hoc non inquisierunt, sed inquisierunt quod erat eis ignotum, an scilicet solo timore mortis idolatravit. 60
Ita si papa aliquam heresim predicaret et hoc esset notorium, de hoc non esset inquisitio facienda sed esset inquisitio facienda an pertinaciam errori adiungeret, et ita de papa super crimine heresis diffamato est inquisitio per catholicos facienda. 65

Quam etiam assertionem pluribus rationibus isti confirmare nituntur, quarum prima talis est. Ad unumquemque prelatum et 70

49 diffamato¹] omitted Fi An 51 habent] etiam added We 53 certum] est vel added Ly 54 potuerint] poterunt We 55 diffamatus ... heresi] omitted Bb 57 crimine] omitted Ly 58 heresis] heresi Ly 59 nullam] malam Ly 60 certiorari] certificari Ly 61 superfluo] superflua Fi superflue Ly 61 nisi inquirat] omitted Ly 62 si] Sic Ly 62 ergo] quia added Ly 63 convenerunt] convenerant Fi An We Ly 64 inquisierunt¹] quesierunt Ly 65 scilicet solo] omitted Ly 65 idolatravit] idolatraverit Ly 66 ita] Item Ly 66 hoc] omitted Ly 67 esset] omitted Bb 67 sed ... facienda²] omitted Fi An 68 errori] errore Bb Fi An 68 de] dum Ly 69 diffamato] diffamatur Ly

pastorem spectat cognoscere que sunt oves sue et qui sunt sibi subiecti Aliter enim exempli pastoris summi dicentis Ioh. 10 “ego sum pastor bonus et cognosco meas” erit nullatenus imitator,
 75 nec preceptum Salomonis implebit dicentis Prov. 27 “diligenter agnosce vultum pecoris tui tuosque greges considera”. Debet ergo prelatus cognoscere qui sint subiecti sui. Ergo quando dubitatur de aliquo an sit subiectus alicuius prelati idem prelatus astringitur ne forte subditus suus per negligentiam pereat et secum alios
 80 pertrahat in interitum, diligenter inquirere et investigare an ad gregem suum pertineat. Sed si papa de heresi graviter diffamatus sit prelati debent probabiliter dubitare an papa taliter diffamatus sit de iurisdictione ipsorum effectus, quia dubitare habent an sit hereticus, licet non statim debeant credere ipsum esse hereticum.
 85 Ergo in hoc casu tenentur inquirere an papa taliter diffamatus sit de iurisdictione ipsorum. Hoc autem nequaquam facere possunt nisi inquirendo an sit effectus hereticus. Ergo tenentur inquirere an papa taliter diffamatus hereticam incurrerit pravitatem.

Secunda ratio est hec. Ad illum spectat scire qui sunt subditi
 90 sui ad quem spectat corrigere omnium subditorum suum excessus. Sed ad prelatos catholicos spectat corrigere omnium subditorum suorum excessus ut sacri canones protestantur aperte. Ergo ad ipsos spectat scire de omnibus qui sunt subditi sui. Ergo

72 pastorem] pastores Ly 72 spectat] expectat We 73 subiecti] et added Bb 73 exempli] omitted We exemplum Bb Fi An 74 cognosco] oves added Fi An Ly 76 greges] omitted Bb 77 cognoscere] agnoscere Fi An 77 sint] sunt We Ly 78–79 astringitur] constringitur Ly 80 in] ad We 82 sit] omitted We 83 ipsorum] eorum Ly 87 effectus] factus Ly 88 incurrerit] incurrit Ly 89 hec] omitted Ly talis Fi An 91–92 corrigere ... excessus] omitted Bb 93 scire] omitted Bb 93 ergo²] omitted Fi An

73–74 John 10:14 75–76 Proverbs 27:23

ad ipsos pertinet inquirere de illis de quibus dubitatur an sint si-
 bi subiecti utrum in rei veritate sint subditi sui vel non. Si autem 95
 papa de heresi graviter diffamatur probabiliter dubitatur an sit su-
 biectus catholicorum quia probabiliter dubitatur an sit hereticus.
 Ergo ad catholicos pertinet inquirere an papa de heresi diffama-
 tus sit eis subiectus Tertia ratio est hec. Prelati catholici tenentur
 ex officio suo oves suas contra luporum rabiem custodire. Ergo 100
 tenentur subditos suos contra hereticorum insidias conservare, et
 per consequens quando nuntiatur prelatis catholicis per publicam
 famam quod aliquis nititur gregem suum invadere et corrumpere
 per hereticam pravitatem debent diligenter inquirere veritatem,
 ipso Domino precipiente Deut. 13: “si audieris in una urbium tua- 105
 rum quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum dicentes
 aliquos egressi sunt filii Belial de medio tui et averterunt habi-
 tatores urbis tue atque dixerunt ‘eamus et serviamus diis alienis’
 quos ignoratis quere sollicitè et diligenter, rei veritate perspec-
 ta, si inveneris certum esse quod dicitur et abominationem hanc 110
 opere perpetratam statim percuties habitatores urbis illius in ore
 gladii etc.” Ex quibus verbis datur intelligi quod si a providis et
 honestis papa vel quicunque alius publice diffamatur quod velit
 catholicos a fide avertere orthodoxa, est veritas diligenter inqui-
 renda. Ergo de papa super crimine heresis graviter diffamato est 115
 inquisitio facienda.

Discipulus: Prelati non habent inquirere nisi de illis quos con-
 stat esse subditos suos, et ita de papa non habent inquirere.

94 ipsos] quos Fi An 96 dubitatur] dubitant Ly 99 sit ... subiectus]
omitted Bb 100 suo] *omitted* We 100 ergo] *omitted* Bb 105 13] 23 Ly 105–106 tuarum]
omitted Ly 106 ad habitandum] habitandam Ly 107 de ... tui] *omitted* Bb Fi An We 107
 averterunt] everterunt Bb Fi An We 108 urbis] urbe Bb Fi An Ly 109 quere] quare Bb Fi An We
 Ly 109 veritate] veritatem Bb 111 percuties] percutiens Bb Fi An 112 etc] *omitted* Ly 115
 graviter] *omitted* Fi An

105–112 Deuteronomy 13:12-15

Magister: Respondetur tibi quod quilibet prelatus debet in-
 120 quirere de omnibus qui gregem suum invadunt, sive sint subditi
 sive non, saltem ad resistendum eisdem, quemadmodum rex de-
 bet omnes repellere qui regnum suum invadunt quantumcunque
 sint de alio regno, et quilibet etiam nullam habens iurisdictionem
 debet pro patria omnes invadentes pro posse repellere quamvis
 125 nullam super eis iurisdictionem obtineat. Et ex hoc quarta ratio
 sic formatur. Non minus sollicite debent prelati catholici gregem
 suum contra spirituales inimicos defendere et ea que ad defensio-
 nem pertinent exercere quam reges et principes et eorum subditi
 debent regna sua et principatus ac patriam contra hostes suos de-
 130 fendere ac tueri. Sed reges et principes et subditi eorum debent
 terras suas contra invadentes iniuste defendere licet de eorum
 iurisdictione nequaquam existant. Ergo multo animosius debent
 prelati contra inimicos spirituales greges suos defendere et ea fa-
 cere que ad defensionem spiritualem spectare noscuntur. Sed ad
 135 defensionem noscitur pertinere investigare sollicite qui sunt isti
 hostes spirituales qui gregem nituntur invadere, maxime si est
 publica fama per viros honestos et providos suscitata quod aliqui
 volunt dominicum gregem invadere. Si ergo papa per viros pro-
 vidos et honestos de heresi publice diffamatur catholici debent
 140 diligenter inquirere veritatem.
 Quinta ratio talis est. Cui periculosum est renunciare iuri suo
 , ei periculosum est non inquirere ad quos extenduntur iura sua

122 quantumcunque] quamvis Ly 125 obtineat] obtinet Bb habeat Ly 128
 et²] *omitted* Ly 128 subditi] subditos Ly 129–130 regna... debent] *omitted*
 Ly 130 principes] principantes An Ly 132 multo] fortius et *added* Ly 133
 contra] *omitted* Bb 137–138 per ... papa] *omitted* Bb 139 debent] deberent
 Ly 142 ei] eidem We

quando dubitatur de aliquibus an extendantur ad ipsos. Sed prela-
tis catholicis est periculosum renuntiare aut cedere iuri suo quod
in causa Dei susceperunt a Deo teste beato Cypriano qui ut re- 145
citatur 7 q. 1 c. *Quam periculosum* ait: “quam periculosum sit
in divinis rebus ut quis cedat iuri suo et potestati scriptura sancta
declarat cum Esau primatus suos inde perdidit nec recipere post-
modum potuit quod semel cessit”. Ergo periculosum est prelati- 150
catholicis non querere sollicite ad quos extenduntur iura eorum
in causis Dei, quando de aliquibus dubitatur an sint potestati ca-
tholicorum subiecti. Si autem papa publice per viros providos et
honestos de heresi diffamatur probabiliter dubitandum est an sit
potestati catholicorum subiectus. Ergo de hoc in hoc casu debent 155
catholici diligenter inquirere veritatem, et ita habent de papa ta-
liter diffamato inquisitionem facere diligentem.

143 an] ut Bb 144 catholicis] religiosus Ly 145 deo] Domino Fi An 146 7]
5 Fi An Ly 146 periculosum¹] sit *added* Ly 147 ut quis] *omitted* Bb 147
sancta] divina Bb Fi An Ly 148 perdidit] perdiderit Ly 148 nec] inde *added*
Ly 148 recipere] percipere Bb Fi An Ly vel petere *added* Bb Fi An We Ly
149 cessit] concessit Bb Fi An Ly 150 non querere] inquirere Ly 153
diffamatur] diffametur Ly 155 inquirere] querere We Ly